SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POŠTARINA PLAĆENA U GOTOVU

KNJIŽEVNE NOVINE

ORGAN SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

BROJ 19 GODINA I | Adresa uredništva i administracije: Francuska 7 — Telefon: 28098 | BEOGRAD, UTORAK, 22 JUN 1948 | LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO UTORKOM | PRIMERAK 3 DINARA

NOVI VID SARADNJE

Isidora SEKULIĆ

U državnom i društvenom životu naše zemlje, danas, pridobija, respektom ispunjava, i raduje — rad, veliki rad, neumoran rad, i kroz rad napiranje ka kvalitetu, sve višem kvalitetu. Za glas čuvenog pevača, kad hoće da se kaže maksimalna ocena, kaže se: kvalitetan glas. Naša zemlja poteže iz svih žila da dade kvalitetnog čoveka kroz rad, kroz normu rada koja je kvalitetna. To je danas ovde atmosfera, to metoda, to mehanika života. Raspisani zajam, u tom krugu ideja, treba razumeti bez velikih prikazivanja i objašnjavanja — prosto kao jedan od momenata rada i napiranja ka kvalitetu. Prosto kao moment saradnje. Svaka misao, svaki pokret je saradnja. Ako si knjigu napisao, saradio si; ako biljku posadio, saradio si; ako na Radiju sonatu otsvirao, saradio si. Sve to nekome dobro dođe, nekome pomaže, nekoga uči, nekoga oveseli. Šekspir je uradio neverovatno lično delo, ali to je, u srazmeri, sve i saradnja. On je saradnik sveta, čak tamo do pozorišta i publike u nekom gradiću. Uzima Šekspir za to novac, diže stalno vrstu zajma, da bi postojao on i pozorišta, kvalitetno postojali. Tako je i pravo, i lepo: naša para, saradnja njegovoj saradnji. U našoj mladoj državi, jedva u prvim naporima preobražaja društva — teret koji se diže i vlači, težak je, veliki, često nezgrapan. »Podupri malo, brate, i hvala ti«. Eto to je i zajam: Podupri, nekad mišićnom snagom, nekad nogama, nekad dobrom voljom i poštenom uviđavnošću, nekad novcem. Tako treba shvatiti zajam razumom, tako patriotskim karakterom.

Zajam taj naš, dakle, unutrašnji zajam, svoj zajam — sebi zajmimo; sebina će zajam vratiti sa zahvalnošću u kamatama — taj naš zajam dakle stvar je patriotizma i novca. Da kažemo onda nešto o patriotizmu i o novcu.

Patriotizam. — Može čovek, iako se ne razume stručno u ratnom oružju, ali se razume dosta pošteno u istoriji — može taj čovek imati dobar pregled ratnog oružja od jasenovih kopalja u Trojanskom ratu, od objekata iz poslednjeg svetskog rata, do japanskih kamikaza aviona i američke atomske bombe. Pa onda, taj čovek, koji nije ratnik, ali je zato nešto drugo, zapita se samouvereno (jer zna odgovor): Ima li nešto što je silnije i neprijatelju opasnije od svakog oružja? Ima. To je patriotizam u čoveku, grupi ljudi, narodu. Patriotizam je jedno od najkomplikovanijih osećanja. Nikojim mikroskopima mi spektrografima se ne da do kraja ispitati, poznati. Analiza patriotskog ponosa u vreme rata, pa analiza patriotskog ponosa u vreme mira, pa u vreme zajma — ko je zna! Zato baš, unosimo se stalno u patriotizam svoga i drugih naroda: pokušavamo zaključiti koliko su energije patriotizma zdrave, snažne, moralne, herojske — kvalifetne.

U Americi ima mnogo vrlo bogatih ljudi; kao svi bogataši, oni imaju i dokolica; u dokolici imaju radoznalosti od svake ruke. Organizovali su i finansirali dva javna glasanja, po dvama pitanjima, u dvema zemljama, u svojoj zemlji i u Britaniji. Prvo pitanje: Koji je narod (pred očima su Amerićani, Englezi, Francuzi, Nemci, Kinezi) koji je narod najbolji radnik? Drugo pitanje: Koja će od tih država biti najveća sila sveta od danas za dvadeset pet godina? Englezi su u oba glasanja izglasali Rusiji prvo mesto; mesto najboljeg radnika sa 40% glasova, mesto najveće sile posle dvadeset pet godina sa 39% glasova, dakle sa istim procentom. Na drugom mestu rangliste, Englezi su glasali za Nemce kao za najbolje radnike, a za Ameriku kao buduću najveću silu. Sebi je Engleska izglasala treće mesto ispod oba pitanja. A Amerika? Za Nemce, sa 42%, kao za najbolje radnike; a na prvom mestu, pod pitanjem o najvećoj budućoj sili, glasala je sa 86% za sebe. Rusiji, kao eventualnoj sili, dala je drugo mesto, sa malim brojem procenata, naravno pošto je blizu 90 procenata glasova zadržala za sebe. Francuskoj i Kini udelila je Amerika po pola procenta. Još ovaj podatak: Kako se Britanci i Amerićani podjednako preziru, obe su zemlje tačno na četvrtom mestu u listama, dakle bezmalo na poslednjem mestu glasale jedna za drugu.

Poučno je ovo in puncto patriotskih energija. Engleska, valja priznati, glasala je hrabro, stvarno, otmeno. Englezi su ujedno istakli da ih je obuzeo neki posleratni kompleks inferiornosti, da sviraju treću violinu, da im se u patriotizmu suše neki sastavci: da li mladost, vera, nagonski nemiri? Amerika, jasno je, nadula se žestoko, kao neko iz poznate basne. Njen patriotizam je bučan, neoprezan. Hipertrofirala je u njemu oholost, površan sud. Rusija nije bila pozvata da glasa; ali, zna se, u drugom svetskom ratu njen je patriotizam bio idealnog sastava, on je bio Nemcima i njihovu društvu opasniji od Kaćuša i Andrjuša.

Sad da pređemo, van američkog programa, na svoju zemlju, koja je, uostalom, u smislu rada takođe već neki stručnjak, i imala bi kompetentnost da glasa pod pitanjem o radu. Sa pogledom uprtim u svoju državu, možemo utvrditi da ona daje celom svetu jedan potpuno nov podatak, politički, društveni i psihološki, da je, to jest, u patriotizmu ne jedna od markantnih crta, nego superiorna crta: radni mah, radna izdržljivost, jedno novo razumevanje šta je rad u smislu smisla života i lepote života. Taj rad, taj mlad, svež neumoran rad u našoj zemlji, to je za mene možda sasvim prvi put u iskustvu najviši i najčovečniji oblik državničke misli. To je novo i slavno u našoj današnjici, novo u društvenom progresu, novo u teoriji o državnom rukovodstvu, novo kao politička metoda. Naša zemlja bi mogla pokazati, i pokaže svakom strancu koji malo darovitije gleda, da našem mirnodopskom patriotizmu ne treba, kao komplement, neprijateljstvo prema nekoj zemlji, ili grupi država.

Mene svaki dan od zraka do mraka zanima i razgaljuje radni mah kod nas, radna energija kao suština patriotizma i ljubavi. Volim te — dakle radim! Narod naš, sa sadašnjim radnim zamahom, na najboljem je tragu inteligencije i čestitosti, logike i morala. Iz svoje relativno male zemlje pocrpla sam potvrdu za jedno davnašnje svoje istorisko zapažanje: kad ceo narod ne učestvuje u podizanju svojih gradova, u preobražaju svoje zemlje, on ne voli ni najbolje uređene gradove svoje zemlje. U starim grčkim demokratijama, gradove i hramove su ostvarivali pojedinci i grupe, a narod je, bez svesti o radu, bez svesti o državi, bio roblje, kulučar. On je radio ne znajući šta radi. Ne! On nije radio, jer nema rada bez svesti o radu, nego je narod bio budak, sekira, ašov. Govorili su tada oni malobrojni odabrani stvaraoci: Blago gradu u kojem će, po tolikim divnim hramovima, stanovati bogovi! Sada, volimo reći: Blago gradu sa radnim ekipama, gradu u kojem svi ljudi rade, ili će skoro svi želeti da rade, u kojem će se istrebiti svaka lažna prerogativa i poezija nerada. Niz radnika u pokretu i pozi — ne može čovek oči da odvoji od njih. Radnik koji se digao s posla, ispravio se sa zadovoljstvom, snažno umoran, snažno neumoran — to je za mene nešto mirno i dostojanstveno kao granitni stub.

Novac. — Jeste li kada naročito mislili o onim fundacijama dobrotvora? Kapital, ne pitajte kakve biografije, prevali se odjednom iz lične kase u neku ustanovu, zato što bogataš umire, i ne može više da mu treba novac, baš kao što mu, za života, u onim količinama, nije trebao trebati. Hladna rabota je taj kapital, statutom zakovan; i hladna rabota taj dobrotvor koji je celoga veka bio nedobrotvor, nikada nije novcem bez spekulacije saradio, nije podelio, nije pomagao, dao, poklonio, bacio — i kako se sve zove ono od čega novac prestaje biti car, i postaje korisna služba, čovečno sredstvo što kotrlja kako život ljudi kotrlja. I jeste li kad zastali kod one narodne: Dukatima da mi pospeš put svejedno mi je. A nije mu svejedno, iako neće podići i poneti dukat. Inače bi kazao: kukuruzom, ili brašnom, ili, recimo, knjigom zastrt put. Ili, kad neko drugi kaže, ne podvlačeći svoje čiste prste, nego vrstu ponosa: Ni od zlata da su svi zidovi, u taj stan ne idem! I da li ste, s druge strane, zabeležili, kako taj narod, ako nema snagu da disciplinu nad novcem stavi u poslovicu, kako ima čestitost da zna dejstvo od nagomilanog i voljenog novca, i ima hrabrost da kaže istinu: Novac-dušegubac.

Novac, i kad za dobro služi, i kad za pogubu služi, ozbiljno opominje čoveka na disciplinu. Šta je disciplina? Dreknuta zapovest? zapt? kruto ostajanje u mestu i stavu? Ne. Disciplina je produženje rada, tiha dinamika u svakoj našoj funkciji; stalno izravnavanje obaveza i zaduženja, brisanje grešaka i zabluda, opominjanje da nešto treba saslušati, pročitati, razumeti, uzeti stav, rešiti se na pravi postupak. Zajam, koji je oglašen i raspisan, samo je moment u životnoj disciplini, samo jedan moment u toku tihih dinamika u nama. Pripazi, saslušaj, traži se saradnja, reši se da saradiš — saradićeš! Kakav je zajam? Kako je već rečeno. Ko zajmi? — Kuća. Od koga zajmi? — Od kuće.

Da pokušamo glasati za naš unutrašnji zajam. — Da oprobamo svoju zajednicu sa državom, svoju disciplinu u patriotizmu i nad novcem. Hoćemo li sa gotovošću priznati da imamo rada i zarade koliko nismo imali nikada u druga vremena, samo ako hoćemo da radimo — hoćemo li i to priznati sa sto procenata glasova? Imamo li disciplinu nad novcem? Tu možda glasovi neće odjeknuti baš kao trube, ali, sa uviđavnošću da današnji način života ne zna za luksuz ni za orgijanje — i tu će se moći izglasati stotina procenata. Zajam je raspisan sa obzirima, jer se država sama podvrgava disciplini. Zajam od tri i po milijarde prema budžetu, samo je mala materijalna podrška, a više zgoda za disciplinu u patriotizmu i nad novcem — zgoda za kvalitetnost.

ŽELJEZNE DVERI

Skender KULENOVIĆ

Književniku koji svoje utiske zapisuje u dnevnik dogodi se ponekad da postane nestrpljiv pa da upravo one najuzbudljivije »saopšti« u »sirovom stanju«, nepreobličene u umjetničku sliku, kazane šturim jezikom potsjetnika; i onako će se svi ti utisci — tješimo se pritom — rasuti poslije po pjesmama i pripovjetkama, romanima i dramama, već prema tome šta ko piše, i tada prerastu li samo u umjetničku istinu, niko neće pitati je li to bilo baš tako i tako, nego će vjerovati da je bilo. A ovo što hoću da ispričam po svojim zapisima bilo je »baš tako i tako«; »tako« po činjenicama, »tako« i po uzbuđenjima koja su one u meni izazvale.

... Šteta je samo što tu ostadosmo svega sat-dva, a očito bi s ovim ljudima trebalo proživjeti nekolika mjeseca pa da čovjek bar donekle upozna i njih i ovo njihovo djelo. U našoj grupi sigurno nisam bio ja jedini kojemu je bilo žao što se tako brzo odvaja od njih, tim žalosnije što je ovo, vjerovatno, i prvo i posljednje naše viđenje.

A vrlo lako se moglo desiti da i ne krenemo k njima. Za ova tri dana, koliko boravimo u Sloveniji, toliko je, naime, bilo susreta, razgovora, sastanaka i izleta, te smo već pomalo otupjeli za daljnja razgledanja. Povrh svega, ovdje u Mariboru, u kojem smo sinoć čitali svoje radove, preostao nam je još samo ovaj dan, a predloga kako da ga »iskoristimo« — najmanje za čitavu nedjelju! I zato, kad nam naši domaćini, mariborski književnici, predložiše sinoć da idući u Ptuj svratimo malo i u Željezne Dveri, — nismo baš bili mnogo oduševljeni. No kad nam rekoše da je to vinarska zadruga i razvezaše zatim da pričaju o njoj, sve više otkrivajući svoj ponos, u nama oživje radoznalost, i tako evo putujemo u Željezne Dveri.

Na automobilskim staklima titra promičući štajerski pejsaž u majskom suncu. Drug M. kraj šofera izvadio »mundharmoniku«, koju je kupio sinu, i okrenu sada da svira štajersku partizansku pjesmu. Šoferu to očito prija, jer sve više pušta brzinu pa zanosi i nakrivljuje glavu, kao da nekud plovi. Teku pokraj nas djeteline u cvatu, krumpirišta i kukuruzišta kao »pod konac« posijana i još crna, stasale raži i pšenice, smeđe zemlje vinograda po obrežjima i otave bujne, gušeći se već u travi, sa svojim »kozolcima«, kojih je Slovenija puna kao Bosna plastova. (»Kozolec« — mi bismo rekli kozlić; na desetak metara jedna od druge pobodu se dvije ovisoke hrastove grede, povežu do vrha s nekoliko žioka i natkriju krovom; tu slovenački seljak suši sijeno... Još više padaju u oči razapeti hristosi. Njih doduše, nema toliko koliko »kozolaca«, ali ih je vrlo mnogo. Oni nas dočekuju ukraj puta, a pod svakim, na istom stubu, po jedna Majka Božija s krovićem nad glavom, pokoja i s Hristosom na rukama dok je još bio malen; i svakih, čini mi se, deset minuta projurimo pokraj neke kao kapelice, a u njoj oltar kao u pravoj crkvi.

— Šta je ovo? — pitam druga S. do sebe.

— Crkvice! — odgovara on. — To je specifično za ovaj kraj. Tu služi sveštenik kao u svakoj crkvi.

»Lijepo, bogami«, mislim se ja, »dušebrižnik pod krovom a narod pod vedrim nebom kao u stara dobra slovenska vremena!«

No ako se tu rimska »eklezia militans« znala tako ekonomično prilagoditi prastarim običajima u agrarnoj reformi iz 1946 nije baš bila sretne ruke. S glavne ceste skrećemo na drum koji vodi u Željezne Dveri. Još u Mariboru ispričao mi je o njima drug I. ono najglavnije. Ove glasovite vinorodne zemlje bile su do agrarne reforme u rukama popova i Nijemaca. Teško da je gdje, veli, seljak bio izrabljivan kao ovdje. Sve što je sposobno za rad išlo je na irget popu i Nijemcu; to su bili »viničari«, a i danas tako ti seljaci sami sebe zovu. Zorom rano digne se »viničar« na posao, zaključa djecu u kuću i vraća se iz popovskog i njemačkog vinograda u same zvijezde. Nadnica mu se kretala od pet do najviše devet dinara. Sad su ove zemlje u rukama samih »viničara«. Brzo po agrarnoj reformi oni su ih unijeli u zadrugu. U čitavom ovom pojasu sela, van zadruge su ostala svega tri seljaka.

Htio bih podrobno da saznam kako je to išlo, ali nastupaju događaji, uzbudljiviji od uzbudljivijeg. Sa druma skrenusmo na put koji se naglo penje s brijeg zalazeći odmah u hladovit hrastik i usijecajući se kroza nj mjestimice u zemlju. Primičemo se evo Željeznim Dverima, sjedištu »viničarske« zadruge koje se nalazi odmah tu povrh gaja, navrh brijega. Kako slučajno pogledah kroz prozor, opazih izvišenom obalom puta jednu djevojku gdje u trku prati naš auto, preskačući džbunje i jarke i stalno se na nas obzirući. Međutim, ubrzo mi bi jasno da nas ona ne prati, nego da hoće da nas prestigne, i kako je naš auto teškom mukom savladavao grbavu uzbrdicu, već nas je prestizala. U skoku joj zaplove tanke crne pletenice i, kad god se obazre, izbije joj iz očiju plaha strepnja da ne stignemo gore prije nje. Tako i zamače. Možda sam je malo docnije i vidio gore na Željeznim Dverima, ali je nisam prepoznao; tako je u tom svome lijetu bila neuhvatljiva, kao srna kroz granje.

— Sigurno nisu obaviješteni da ćemo doći? — upitah druga S.

— Jesu. Ali malo kasno! Jutros. Zar ne vidiš?

I ugledah preko šoferovih leđa, na nekoliko koraka pred našim autom, široke sapi dvaju štajerskih konja, kulaša i alata, i na obadva po konjanika sa zastavom, a oko jahača gomilu ljudi, žena i djece. Po svoj prilici — pomislih — »viničari« su htjeli da nas dočekaju dolje pod brijegom, na samom prilazu Željeznim Dverima, a mi ih evo pretekli i pokvarili im čitav plan! I mora da se sada objašnjavaju među sobom ko je kriv. Meni drago: ljudi su najzanimljiviji kad treba da se ponovo snalaze.

Možda je moja pomisao bila i tačna. Jer kad stigosmo pred same Željezne Dveri, po njihovom dvorištu nastade među »viničarima« strka. No moju pažnju na trenutak zaokupi zgrada Željeznih Dveri, — o njoj su mi na putu jednu stvar naročito isticali. Bilo je, naime, nekad nešto između nje i Geringa, i ta gadna anegdota, koja bi nekoč u meni probudila mržnju, izazivala je sada osjećanje nečega glupog i smiješnoga. Otud mi se oči oteše i zaustaviše na zgradi. Staro zdanje na sprat, pokrivajući zajedno s dvorištem gotovo cijelo tjeme brijega; debele zidine, boje što je dobiva malter koji od davnine kisne, suši se i kisne; zgrada mi liči na zamak, a to je nekad zbilja i bila, sjedeći nad ovim odista »groznim vinogradima« kao nasađena kvočka, koja je držala pod okom sve oko sebe, a koju je i oko »viničarsko« vidjelo od svakog čokota. To je bilo sjedište ili, bolje reći, ležište onih popova koji bi svoju dušebrižničku misiju na zemlji već bili izvršili te spremajući se za nebo poslednje svoje dane bogotrajali ovdje, u carstvu grožđanog čilibara, — poput onih Matavuljevih u »Bakonji fra Brni«. Za posljednje okupacije Gering je Željezne Dveri odredio sebi za ljetnikovac i načinio u njima kupatilo, svo, kažu, od mermera. Nešto me je vuklo baš tome kupatilu, kao da krvnik leži u njemu doživotno osuđen da gleda ovo danas, ono što najviše mrzi, iako mu, doduše, nikad nije bilo suđeno da se tu okupa... No »viničari« su oko nas već bili sastavili alku, i njihov pretsjednik otpočinjao je pozdravni govor.

Ne znam da li toga čovjeka više gledam ili slušam. To je jedan od onih običnih ljudi na kojima sve više otkrivate što ih više promatrate: zbijeno, ali gipko tijelo, ramena koja se stalno podižu kao da se spremaju da polete, a vrat stamen kao stub, po licu samo što mu kuvaju spletovi mišića, neke neobične oči, plave, čas plave kao lan, čas oštre i plave kao nišador, i široke, glomazne nadlanice kojima kao da vesla kroz vazduh dok govori. Govori malo promuklo, upinjući se, izabranim rječnikom konferencije, u koji sve više probijaju njegove lične svakidanje riječi da na koncu potpuno preovladaju. Tako raskriljen, na mahove mi se učini kao oživjeli spomenik gospodaru ove vinorodne zemlje, urastao u nju ili izrastao iz nje. On to i jest, i svijestan je toga, i to kazuje otvoreno. Iz njegova pozdrava ostaše mi usječene ove rečenice:

—... U ovim vinogradima, koliko ih odavle vidite i još dalje, mi smo prije radili kao robovi za Nijemce i popove, to je vama sigurno poznato. A sada je ova zemlja naša, i nema toga koji nam je može oteti!... Mi, drugovi, nismo više htjeli da živimo po starom, »pleti kotac ko i otac«! Mi smo svi stupili u ovu našu zadrugu, svega još trojica nisu stupila, ali i ti će stupiti, jer svako vidi da zadružni vinogradi bolje napreduju, mi radimo organizovano i po nauci, nas pomaže naša država, to je vama isto poznato... Naš posao je, drugovi, vrlo težak, vinogradu treba velika briga, zna da dođe tuča i sve pobije, ali zadružni pokret je jači od tuče, on će pomoći onome ko nastrada, ako je radio... Mi vas molimo da u svojim knjigama opišete ovo što ćete kod nas vidjeti, neka vide i drugi, neka i oni rade kao i mi, jer što više zadruga bude u našoj zemlji, to će svakoj biti bolje... Pa razmrdajte se slobodno, drugovi, probaćete malo našeg vinca, vi ste došli među svoju braću, a mi znamo da ste vi naši...

Malo oborene glave kao suncokret, a gledajući nas otvoreno kao njegovo otvoreno saće, pozdravila nas je poslije pretsjednika pirgava plava omladinka u ime »Mladinske zveze«, a onda krenusmo u zgradu.

Ispevši se na sprat nađosmo se u odugoj, polumračnoj prostoriji, iz koje se ulazilo u pokrajnje sobe i na čijem dnu spazih odmah pozornicu. Malošta drugo primjećujem, i zbog te polutmine, i zbog suza koje jedva suzdržavam, i zbog srca koje mi jednako tuče u grlu. U žamoru glasova oko sebe čujem samo gdje mi neko priča kako na toj pozornici glume i stariji seljaci. Ne znam zašto, no sjetih se na to Turgenjevljeva siromašnog seljaka Sučoka, koji je osim ošaloga bio kod jedne vlastelinke i »ahter u kejatoru« (glumac u teatru). Ali ovo su sad, nasmijah se, slobodni »ahteri« u svom sobodnom »kejatoru«, i njima niko, kao ono Sučoku koji treba da izigrava slijepca, ne stavlja »ispod svakog oka po jedno zrno graška«, da bi zbilja izgledali slijepi. Muvam se uzbuđen po prostoriji, i tako zgrabih za jednu kvaku; vrata se otvoriše.

Kako uđoh u novu sobu, tako me zapljusnu i upravo zaigliča po očima jarka svjetlost iz mnogo prozora te od nje žmirkajući čuh samo mnogoglasan pisak oko sebe, kao da upadoh u pilićnjak. Pa ja ovo i jesam među pilićima! U plavim i crvenim kariranim pidžamicama sjede po dugim niskim hrastovim klupama uza zidove mala »viničarska« djeca; sva uprla oči u mene i ponavljaju po nekoliko puta svoje sitno »zdravo«. Zbunjeno se upoznajem s ovisokom ženom srednjih godina koja, im danju zamjenjuje ovdje majku. Ne umijem ništa drugo da je upitam nego koliko tu ima djece, kako se osjećaju u obdaništu, šta kažu roditelji, i sve tako. Ona mi odgovara nešto, ali je i ne slušam, — oči mi ne mogu da se otkinu od dječijih glavica. Ima nešto po čemu su sva ova djeca nalik jedno na drugo, iako je svako različita obličja i raznih godina, od dvije do pet vjerovatno. To je zdravlje koje ih postepeno osvaja kao što zelenilo povraća mlade biljke koje su do juče rasle u hladu. Obrazi i ruke već im se pune i oble, put bjelasa kao nadojena, čista, bez krasta i osipa, oči gledaju bistre i mirne, bez onoga vječitog straha i strepnje koju seoska djeca pokazuju pred strancem; samo još u ponekoga tanke i krive noge potsjete na ona vremena kad i ovakva djeca ostajala zaključana u kući čitave radne dane svojih roditelja, o suvu hljebu i zalijevajući se vinom tako malena.

Kroz otvorena vrata ugledah u susjednoj sobi krevete i krenuh tamo. Odgajiteljica mi objasni da mali »viničari« moraju da svaki dan otspavaju poslije ručka po svoj satak. Gvozdeni kreveci sa čistim bijelim jastučićima i čaršavima presamićenim preko čebadi. Na zidu čiviluk, i na njemu vise dječje domaće hlačice i košuljice, poabane doduše, ali čiste; njih tako djeca došavši jutrom od svojih kuća poskidaju i obuku pidžame.

— France, pokaži svoje »znamenje«! — čuh glas odgajateljice iza sebe.

Mališan od možda tri godine priđe čiviluku i uhvati za jedne hlače. Spazih povrh njegovog odijela nacrtano na čiviluku pile. Iznad svakog odijela stoji tako petokraka, ili mačka, ili zec, po jedno »znamenje«.

— A na krevetu? — gleda ga odgajateljica.

Mališan potrča i nađe i na krevetu svoje pile, ustvari kružnicu sa kljunom, navezenu na čaršavu.

— Tako je i na peškirima! — i povede me u kupatilo, u koje se ulazilo iz spavaonice.

To je, dakle, to Geringovo kupatilo. Zaista, sve su mu stijene obložene mermerom, čak i plafon. Čudno, — na njemu ni prozorka! Inače kupatilo kao što su već kupatila. Gledam u taj polumračni prostor kao u tamnu logu u kojoj je krvnik trebalo da se pari poslije lovova. Da je tu — uhvati me bijes i gađenje — Gering samo jednom pokiselio svoje tijelo, ja bih skinuo sav ovaj mermer, jer mi se u ovom času činilo da bi zadah ogađenoga kamena kužio i danas ove bijele dječije peškiriće s ovim dirljivim »znamenjima« života koji se rađa. No život je sada ušao i u ovo kupatilo, pun vodenoga prska i dječije piske.

Pozvaše nas na užinu, koja nas je već čekala za dugim stolom u pozorišnoj sali. Skromna, ali prijatna domaća trpeza s mnogo boca pakovanog »šipona« i »habarneta« iz zadruginih podruma. »Habarnet« — priča mi drug G. o tom crnom štajerskom vinu — najprije udara u ušne jastučiće; a ja jednako mislim o djeci, sada zapravo o njihovim roditeljima. Šta oni na ovo?

— Roditeljima — odgovori mi drug K. kad napokon pripitah — ide na živce najviše to što djeca, kad su kod kuće, svaki čas traže da peru ruke!

Pri polasku htjedoh da im još jednom uvratim, ali me neko upozori da su sad za ručkom u svojoj trpezariji i pokaza mi vrata. Otškrinuh, i odmah me jedna kuvarica u bijelom pozva kroza smijeh da ručam s njima, a neka se djeca već počeše da pomiču na klupama. Za malim stočićima sjede i ručaju, soba je puna tankih glasića i zveketa. Samo što se rukovah s odgajateljicom; po njenom blagom osmijehu i jedva vidljivom trpkom drhtaju oko usana učini mi se da je u životu morala nešto teško da proživi. Ko bi ga znao!

Šteta, šteta, — govorim sam sebi silazeći niza stepenice — ovdje bi trebalo ostati dugo. Ni ovo se sigurno ne rađa bez grča. Svaki je ovaj čovjek po jedna istorija. Ovo vino, čiji su vječni vlasnici postali ovi ljudi, ne curi sigurno samo od sebe iz napuklih grozdova kao u lijenoj bukoličkoj pjesmi, nego je svaka njegova kap izažeta naporom svjesne volje u koštacu s neimanjem sredstava i sa predrasudama koje su iza sebe ostavili bivši vlasnici Željeznih Dveri i koje se umirući ne bi htjele da otkinu od čovjeka kao ni plijesan od ovih zidina.

No ovi »viničari« su život koji ode napred. Pretsjednik na rastanku svakom od nas dugo drži ruku u ruci, tresući je, ponekog udari i po ramenu i nikom ne propusti da ponovi:

— Drugovi, mi smo mali ljudi. Mi znamo ko ste vi! Vaš je zadatak da svijetu pokažete da u malom čovjeku živi veliki čovjek! Vaš je zadatak da u nama budite velike ljude!

Pitam se — dok odmiču naši automobili — je li on na tu misao nadošao sam, ili ju je negdje pročitao. Svejedno — odgovaram — neka ju je i pročitao, on nju ne bi shvatio ni usvojio, da je nije osjetio kao svoju.

Drug G. priča, raznježen, kako je štajerski kraj najljepši pod jesen, kad pod mlakim suncem dozrijevaju vinogradi. Ja mu vjerujem, možda i zato što su i meni najdraža bogata jesenja zrijenja. Ali meni je ovaj kraj i sada nekako lijep i drag, baš kao da sam odrastao ovdje, petnaestak kilometara od sjeverne naše granice, a ne negdje dolje...

SMRT HRVATSKOG KNJIŽEVNIKA LUKE PERKOVIĆA

U sanatorijumu Klenovnik umro je 5 ovog meseca hrvatski književnik Luka Perković.

Perković se rodio 21 januara 1900 godine, u Križpolju (Lika), u seljačkoj porodici. U književnosti se prvi put javio 1919 godine, kao omladinac-socijalista, pesmom »Kemija« u Krležinom »Plamenu«. U staroj Jugoslaviji živeo je u vrlo teškim ekonomskim uslovima i oboleo od tuberkuloze.

Godine 1936 izdao je »Novele«, a 1938 zbirku pesama »Drugovanje s tišinom«. Osim tih zbirki, objavio je još nekoliko pesama, tri novele i četiri eseja.

U znak priznanja za dosledan demokratski antifašistički stav za vreme stare Jugoslavije i okupacije, Društvo književnika Hrvatske izabralo je Luku Perkovića 1945 za svog prvog pretsednika u oslobođenoj domovini.

KNJIŽEVNICI SRBIJE ZA NARODNI ZAJAM

U petak, 18 juna, članovi Udruženja književnika Srbije održali su u prostorijama svog udruženja sastanak na kome je pretsednik Udruženja Milan Bogdanović govorio o značaju zajma.

U svom izlaganju Milan Bogdanović je istakao pored ekonomskog značaja narodnog zajma i njegovu moralno-političku ulogu, pozivajući književnike da, ispunjavajući svoju građansku dužnost prilikom upisivanja zajma, budu i njegovi prvi tumači i popularizatori.

Posle predavanja pretsednika Milana Bogdanovića članovi Udruženja izabrali su potkomisiju za upisivanje narodnog zajma.

DAN ROĐENJA JAŠE IGNJATOVIĆA

Piše nam iz Sentandreje jedan čitalac, Laza Terzin:

»Posetio me je Zoltan Čuka urednik lista »Déli csillag«, organa Mađarsko-jugoslovenskog društva u Budimpešti, u vezi sa svečanošću koja će se ovih dana održati u čast Jaše Ignjatovića. Sa Zoltanom Čukom proveo sam ceo dan u Sentandreji,

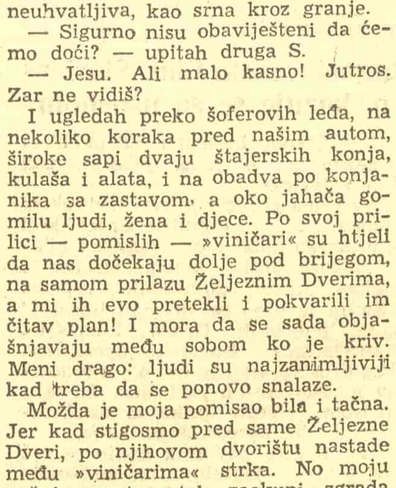

Jaša Ignjatović

obilazeći sva mesta koja su vezana za ime velikog srpskog realiste. Pokazao sam mu, pored ostalog, i Drugi protokol kreščajemih Ciprovačke crkve sentandrejske za godine 1770 do 1822 i u njemu, pod rednim brojem 469, našao sam da je Jaša Ignjatović rođen 26, a kršten 29 novembra 1822 godine po starom kalendaru. Prema tome, netačan je podatak koji je donela Narodna enciklopedija da je Jaša Ignjatović rođen 12 decembra 1824, kao što je netačan i datum — za novembar 1824 — koji su objavili Jovan Skerlić i Tih. Ostojić«.

AMERIKA

Apton Sinkler — BORAC ZA MIR

U posljednjem broju »Književnih novina« izišla je u rubrici »Među njima« bilješka, pod naslovom »Apton Sinkler — bez izdavača«, u kojoj je prenijeta vijest iz lista »Daly Worker« da je Apton Sinkler napisao djelo s tezom protiv primjene atomskog oružja i da su ovo njegovo najnovije djelo odbila da objave izdavačka preduzeća u SAD, te je zbog toga pisac bio prinuđen da ga objavi u vlastitom izdanju.

U pitanju je drama u tri čina »A Giant's Strength« (Snaga diva), posljednje književno djelo sedamdesetogodišnjeg borca za prava čovjeka i za mir. O toj drami izišao je iscrpni referat u naprednom bečkom časopisu »Oesterreichisches Tagebuch« (broj 11 od 12 marta) iz pera Sinklerovog prijatelja A. Vernera, koji je proveo niz godina kao emigrant u Americi.

Knjigu mi je — kaže Verner u članku »Apton Sinkler bori se dalje« — poslao autor iz svoga boravišta Monrovije, u sunčanoj južnoj Kaliforniji, u New-York, a objavio ju — kao i prethodnih 27 djelâ — u vlastitoj nakladi, jer se američki kapitalistički izdavači već odavno plaše pisca koji je oglašen kao »crven«. U drami se raspravlja problem o primjeni atomskog oružja. Njen naslov potiče iz Šekspirova komada »Mjera za mjeru«, u kome Izabela u drugom činu kaže:

O, divno li je imati snagu diva, ali je strašno služiti se poput diva njome..

Evo kratkog sadržaja: Zavjesa se diže: 6 august 1945. Scena je soba za rad obitelji Čester u New-Yorku. Oko radija sakupila se obitelj i sluša vijesti. Iako još nije rat, radio se ne ustručava da objavljuje najgluplje melodrame i neukusne reklame. Ali, odjednom, prekida se ta tipična amerikanska emisija, i spiker javlja vijest, da je prije nekoliko sati jedan američki bombarder bacio na japanski grad Hirošimu atomsku bombu, koja ima jaču razornu snagu nego 20.000 tona dinamita. Razvija se živa diskusija o skorom svršetku rata i o budućoj nadmoći Amerike. Ali i drugi narodi otkrivaju atomsko oružje. U jednom trenutku, dok Washington javlja preko svih radiostanica da nema nikakvog povoda plašiti se atomskog rata, prekida se naglo emisija i neki spiker javlja da je u New-Yorku eksplodirala atomska bomba i da je pola grada pod vodom. Počinje atomski rat. Groteskni bijeg vlade. Rasulo. Haos. Ne zna se uopće tko su zaraćene strane i tko se protiv koga bori. Ubijstva, grabeži, pljačka. Ljudi žive pod zemljom, po špiljama, u pećinama, pa i obitelj Čester. Postavlja se pitanje, tko može svemu zlu učiniti kraj i glavno lice komada razvija tezu da jedino široke mase naroda mogu ukinuti rat, a nikako kapitalisti: »Jedino narodne mase mogu mir zaključiti i mir očuvati!« Drama se završava plamenim protestima protiv rata, ratnih huškača i potpaljivača u jednom opustošenom svijetu iz koga se traži izlaz.

U drami — kaže u svom prikazu Verner — mogli bi neki predbaciti autoru izvjesne naivnosti, ali ma šta se mislilo o njenoj književnoj kvaliteti

Apton Sinkler

»A Giant's Strength« jeste krik čovjeka, zabrinutog za milione i milione ljudskih sudbina.

Sedamdesetogodišnji Apton Sinkler bori se i dalje, on je u svijetu povampirenog imperijalizma i ratno-huškačke propagande nepokolebljivi borac za mir.

G. K.

REVOLT AMERIČKE NAPREDNE JAVNOSTI PROTIV FILMA »GVOZDENA ZAVESA«

Prikazivanje u Sjedinjenim Američkim Državama antisovjetskog filma »Gvozdena zavesa« nailazi na sve veći revolt napredne javnosti. U mnogim gradovima, Njujorku, Klivlendu i Vašingtonu, bioskopi u kojima se taj film prikazuje stalno su pod stražom velikih odreda policajaca i detektiva. Uprkos smetnjama koje stvara policija, Mesni komitet za borbu protiv ratne propagande rasturio je u blizini njujorškog bioskopa »Roksi«, u kome se prikazuje film »Gvozdena zavesa«, hiljade letaka u kojima se osuđuje prikazivanje ovog filma. Klivlendski komitet preko mnogobrojnih letaka poziva javnost da bojkotuje film. U Čikagu je grupa od 43 ugledna javna radnika, među kojima se nalaze i tri sveštena lica, istupila sa rezolucijom u kojoj se osuđuje ovaj antisovjetski filmski falsifikat.

FRANKOVA ŠPANIJA

Franko i kultura

Prema pisanju naprednog francuskog časopisa »Europe«, nedavno je, u izdanju Saveza španskih intelektualaca u Meksiku, objavljena brošura s iscrpnim podacima o kulturnim prilikama u današnjoj Frankovoj Španiji. U toj brošuri naročito su zanimljivi podaci koji govore o stanju na univerzitetima u Španiji. Oni isti ljudi koji su u doba španskog građanskog rata osvajali na juriš stari i slavni univerzitet u Salamanki s poklicima: »Smrt inteligenciji!« — danas su »nosioci kulture« na univerzitetima i propisuju zakone o kulturnom vaspitanju i nastavi. Danas je španski univerzitet, prema propisima zakona od 29 jula 1943 godine »oruđe teologije za borbu protiv jeresi i odbranu verskog jedinstva Evrope«. Univerzitet je povezan s Frankovom »sindikalističkom« državom kao »korporacija nastavnika i učenika«. Verska (katolička) nastava obavezna je, i na svakom fakultetu postoji neka vrsta duhovnog direktora. Svaki profesor, da bi stekao pravo da obavlja nastavu, mora da je snabdeven svedočanstvom »slavnog nacionalnog pokreta« Falange, u kome se izražava njegova «puna saglasnost s osnovnim principima Države«. Rektori, prorektori i doajeni — svi su oni političke ličnosti u službi režima.

Na univerzitetima, pa i u gimnazijama, postoji, pored ostalog, i nastava društvenih i političkih nauka. Na ispitu kandidati treba da odgovore na pitanja »o fašizmu, njegovoj nacionalnoj, duhovnoj i istorijskoj ulozi, njegovoj ulozi kao branioca ljudske ličnosti«.

Pod takvim dvostrukim, političkim i verskim rukovodstvom, univerzitet se služi metodama koje su u oprečnosti s najosnovnijim moralnim principima. Tako je jedan profesor na pravnom fakultetu u Madridu, preduzimajući čišćenje biblioteke, izjavio: »Da bismo stvorili ujedinjenu, veliku i slobodnu Španiju, treba spaliti sve separatističke (!), liberalističke i marksističke knjige«. Među zabranjenim piscima nalaze se Žan-Žak Ruso, Karl Marks, Volter, Lamartin, Maksim Gorki, Remark. To je bilo 1939, a 1947 godine lista se povećala, pa su još uključeni: Platon, Hjum, Hobs, Pejn, i, od špansko-američkih pisaca: Alfonzo Rejes, Rodolfo Usilji, Ksavijer Vilaurucija, Valkarcel, Gonzalec Prada i mnogi drugi.

Književni falsifikati pretstavljaju drugi metod kojim se služe vlastodršci u Španiji. Kao primer može da posluži slučaj s izdavanjem treće knjige »Istorije Španije« od Espasa-Kalpe. Profesor Agustin Milares Karlo napisao je u ovoj knjizi poglavlje o knjizi u Španiji za vreme vladavine Vizigota. Taj isti članak, s nekim nakaradnim varijantama, pojavio se 1941 godine pod potpisom neke senjorite Lopez Serano, koja je dotada bila potpuno nepoznata.

Ali to nisu jedini metodi. Pored ovakvih falsifikata, često se knjige poznatih autora ipak objavljuju, ali tako da ostane skriven autor. To se postiže ili time što se knjige preštampavaju bez imena autora, ili što se menjaju naslovne strane, ili što se imena prekrivaju kineskim mastilom (ovde se glupost udružuje s nepoštenjem, jer se na providnoj hartiji ime ipak može pročitati), ili što se puno ime zamenjuje inicijalima.

U takvim uslovima razumljivo je da za španske intelektualce ostaju samo dva puta: ili izgnanstvo, gde je danas njihova delatnost iz dana u dan sve plodnija, ili podzemni rad u zemlji, gde španski intelektualci, rame uz rame s gerilskim odredima, vode borbu koja će pre ili posle konačno osloboditi zemlju od hipokrita, lažljivaca i tirana.

ČEHOSLOVAČKA

OMLADINSKO TAKMIČENJE U ČEHOSLOVAČKOJ

Savez češke omladine organizovao je omladinsko takmičenje u kulturno-prosvetnom radu pod naslovom »Takmičenje stvaralaštva«. U ovoj akciji uzelo je učešće preko 50.000 omladinaca i omladinki, pretežno iz redova radničke i seoske omladine. U oblasnim takmičenjima učestvovao je veliki broj omladinskih horova, dramskih i folklornih grupa, kao i solo-pevača i recitatora. U programu, pored umetničkih dela domaćih autora, narodnih pesama i igara, bila su zastupljena i dela mladih kulturno-prosvetnih radnika. Najbolji ansambli i pojedinci sa oblasnih takmičenja učestvovali su zatim u »Defileu pobednika Takmičenja stvaralaštva« u Pragu, u okviru umetničkog programa Slovenske poljoprivredne izložbe. Praška kritika jednodušno je ocenila ovu omladinsku akciju kao značajan kulturni događaj i doprinos omladine izgradnji narodne kulture, ističući visoki umetnički nivo pojedinih grupa izvođača.

★ **Program decentralizacije kulturne delatnosti,** istaknut na Kongresu narodne kulture, sprovodi se u život brzim tempom. Uporedo sa osnivanjem kulturnih društava i izgradnjom domova kulture po selima, u pojedinim okruzima Čehoslovačke u toku je ujedinjavanje svih kulturnih udruženja, horova i amaterskih dramskih grupa u jedinstvenu kulturnu organizaciju pod rukovodstvom Narodnog fronta. Osnovni zadatak ovih organizacija jeste uzdizanje kulturnog nivoa sela. Kulturni radnici u oblasnom mestu Nahod, u severoistočnoj Češkoj, prihvatili su plan kulturnog razvoja svoje oblasti i obavezali se da će ga ispuniti do 1 maja 1949 godine. Plan koji sadrži 10 tačaka, obuhvata, između ostalog, političko vaspitanje, nabavku projekcionih aparata i gramofonskih ploča, organizovanje književnih večeri i izložbi likovne umetnosti ,kao i povećanje broja knjiga sovjetskih i slovenskih autora u bibliotekama i pojačanje delatnosti dramskih i horskih grupa.

GRČKA

Velika drama dece u Grčkoj

U svome poslednjem broju, koji je izišao pod naslovom »Rat ili mir«, francuski časopis »Démocratie nouvelle« donosi:

I dete u Grčkoj preživljava veliku dramu grčkog naroda. I ono je meta monarho-fašističkog terora, žrtva američko-britanske okupacije.

Dete u Grčkoj strada, ono je gladno, njegovo je zdravlje podriveno. Ono leži u zatvoru, ono je deportirano, njega ubijaju teroristi, njega ranjavaju iz američkih aviona, koji vrše napade na mirna sela.

Doktor Bartookas posetio je jedan ženski zatvor i pregledao 37 beba od petnaest dana do tri godine koje su ležale u zatvoru sa svojim majkama. Bila je zima: sva su deca bila bosa i skoro bez odela. Ona su mogla da jedu samo onu hranu koju su dobijale njihove majke, sem malo mleka u prašku koje je donosilo jedno humano društvo.

Tri antifašistkinje porodile su se na ostrvu za deportiranje Samotrakiji: ima na tome ostrvu dvadeset devetoro dece od jedne do četiri godine. Na ostrvu Ikarija nalazi se njih 40 koja umiru od gladi.

U Tripolisu (Peloponez) streljan je nedavno jedan četrnaestogodišnji dečak, koga je osudio na smrt preki vojni sud. Stelios Apostolakis, streljan, u Lamaji, 13 avgusta 1944, pisao je u oproštajnom pismu svojim roditeljima: »Recite mojim drugovima da se malo loptaju mesto mene, jer sam ja mnogo voleo loptu...« Caldarisovi kuršumi engleskog porekla prekinuli su igru malog Steliosa.

Na dan 23 jula 1947 monarhofašisti izvršili su prepad na grad Nigritu i u njemu sekirom poubijali porodice demokrata. »Među masakriranima — javlja Radopulos, civilni komandant Severne Grčke — nalazi se celokupna porodica jednog lekara iz Sule, čija je beba nađena u naručju svoje majke. Ubijeni su takođe Efrosini Frangos i njegove tri kćeri: Atanasija, Maruda i Evantija, devojke od petnaest do dvadeset godina«. Šest stotina hiljada seljaka evakuisano je nasilno iz sela, da ne bi mogli da pomažu Demokratsku armiju. Oni sada žive gde mogu, pod užasnim uslovima. Među njima nalazi se veliki broj dece. Broj dece bez roditelja ili bez krova nad glavom, penje se u Grčkoj na 400.000. Ona lutaju, gola i bolesna, gladna, proseći da bi se održala u životu.

Komiteti Javne bezbednosti hapse ove male besprizorne i deportiraju na ostrva ove mališane od 8, 10 i 12 godina. »Najsrećniji« među njima besramno su eksploatisani: prodajući američke cigarete na ulici za račun trgovaca, oni mogu da zarade do 3.000 drahmi dnevno — a jedan obrok u srednjem restoranu staje 8.000 drahmi. Oni provode noć, mrznući se od zime, zbijeni jedan uz drugoga, na pločniku atinskih trgova.

Dete u Grčkoj ne poznaje radost, ni mir, ni detinji smeh, ni ljubav, ni nežnost. Njegova je drama velika, isto onoliko velika kao drama celog grčkog naroda.«

BUGARSKA

Jugoslovenski film »Slavica« prikazuje se sa uspehom

U sofijskom bioskopu »Republika« prikazan je, 6 juna, jugoslovenski film »Slavica«

Pre filma govorio je glavni direktor Bugarske kinematografije Rašev, koji je prikazao publici brzi razvitak mlade jugoslovenske kinematografije i istakao njene dosadašnje uspehe.

Zatim je uzeo reč poznati bugarski borac pukovnik Denčo Znepolski, potpretsednik Bugarsko-jugoslovenskog društva, koji se borio i u redovima jugoslovenskih partizana. On je u kratkom referatu prikazao oslobodilačku borbu naroda Jugoslavije.

Kao sledeći govornik dobio je reč prvi sekretar jugoslovenske ambasade Vujačić, koji je bio srdačno pozdravljen.

Prikazivanje filma praćeno je s velikim interesovanjem, a po završetku filma publika je pozvana da kaže svoje mišljenje o delu koje je gledala.

Diskusija je bila veoma živa i zanimljiva. Sudeći po interesovanju s kojim je publika pratila razvoj filma i po diskusiji koja je zatim nastala, film »Slavica« imaće velikog uspeha u Bugarskoj.

A. U.

★ **Kulturno-umetničko društvo iz Beograda »Abrašević«** na turneji po Bugarskoj dalo je svoju prvu priredbu u Sofiji 8 juna. Pored velikog broja sofijske publike, koja je oduševljeno pozdravila članove »Abrašević«, priredbi su prisustvovali pretsednik bugarske vlade Georgi Dimitrov sa članovima vlade, pretstavnici Otečestvenog fronta i bugarskih sindikata. U ime bugarskih sindikata članove »Abrašević« pozdravio je Nikola Čačev. Na kraju priredbe članove »Abrašević« pozdravio je i pretsednik Dimitrov. Za vreme svoga boravka u Bugarskoj »Abrašević« će gostovati u Plovdivu, Dimitrovgradu, Staroj Zagori, Burgasu i Plevnu.

★ **Poslednji broj »Literaturnog fronta«** doneo je »Pesmu Beogradu« od bugarskog književnika Lamara.

★ **U izdanju Bugarske radničke stranke (komunista),** pod redakcijom Angela Igova, lektora srpsko-hrvatskog jezika na Sofiskom univerzitetu, izišla je knjiga Oskara Davića »Među Markosovim partizanima«, u prevodu Lilije Kackove. Ovo je prva knjiga na bugarskom jeziku o oslobodilačkoj borbi grčkog naroda.

★ **Proslava Ljudmila Stojanova,** povodom njegove šezdesetpetogodišnjice života i četrdesetpetogodišnjice književnog rada održaće se 17 oktobra ove godine. Toga dana Ljudmilu Stojanovu biće dodeljeno zvanje — narodnog književnika. Proslavu će organizovati Komitet za nauku, umetnost i kulturu u zajednici sa Savezom bugarskih književnika. Tom prilikom biće izdat zbornik »Ljudmil Stojanov«, kao i njegova izabrana dela.

★ **Cigansko pozorište u Sofiji** otvoreno je 27 maja ove godine. Pozorište daje svoje pretstave u sali Bugarsko-sovjetskog društva — u pozorištu »Moskva«. Posle Sovjetskog Saveza, gde u Moskvi postoji ciganisko pozorište, ovo je drugo ciganisko pozorište u svetu. Pozorište je otvoreno premijerom komada »Ciganska rapsodija« od Al. Girginova. Svi su glumci Cigani, a pretstave se daju na ciganskom jeziku.

★ **Priču Branka Copića** »Nezadovoljnici« doneo je u svome podlistku list »Otečestveni front«, u prevodu Iv. Fičeva.

PITANJA ZA DISKUSIJU

O NEKIM ODLIKAMA DANAŠNJEG NAŠEG KNJIŽEVNOG JEZIKA

Mihailo STEVANOVIĆ

Donosimo ovaj članak kao prilog diskusiji o problemu našeg književnog jezika, koju smo otvorili člankom Radovana Lalića u petom broju našeg lista.

Kao materijalna forma i najsavršenije sredstvo izražavanja čovekova mišljenja, i neodvojivo vezan s njim, jezik se menja naporedo s mišljenjem. I sve što uslovljava promenu mišljenja istovremeno menja i jezik. Iza svih revolucionarnih ekonomsko-političkih preobražaja društva, i kroz te preobražaje, dolazilo je i do promena u jeziku. Govoreći o uticaju revolucije na jezik Pol Lafarg je pokazao da je Francuska revolucija s društveno-ekonomskim promenama donela i promene u jeziku. A sovjetski lingvisti, koji u proučavanju jezika polaze od činjenice socijalno-ekonomske uslovljenosti njegove, više puta su konstatovali da se jezik uvek menja zajedno s promenom društvenih odnosa i da su se u uslovima Velike socijalističke revolucije desile značajne promene u ruskom jeziku. Razvitak svakog jezika išao je naporedo s razvitkom društva koje tim jezikom govori. Ali ovo još ne znači da promene u jeziku svagda moraju biti ekvivalentne društveno-ekonomskim preobražajima koji ih uslovljavaju. Sve zavisi od toga u kakvim se posebnim uslovima ovi preobražaji vrše. To se može utvrditi na primeru promena našega jezika koje prate društveno-ekonomski preobražaj kod nas.

Naša narodnooslobodilačka borba, i po intenzitetu svome, i po formama, i po postavljenome cilju, morala je dovesti, i dovela je, do revolucionarnih preobražaja političkog, ekonomskog i kulturnog života naših naroda. I kroz borbu za oslobođenje zemlje od osvajača i ugnjetača i posle, za vreme njene obnove i izgradnje, tok društveno-ekonomskog života odražava se, dakako, i u našem književnom životu. Novi pojmovi i nova sredstva borbe i materijalnog podizanja dobijaju svoje nazive. Tako se naš jezik bogati novim rečima: **partizan, terenac, ilegalac, aktivist, javka, veza, akcija** (u posebnom značenju), **tifusar, bespuškar, automatičar, bezemljaš** (do agrarne reforme), **srednjak, udarnik, brigadir,** odnosno **brigadist, pokazatelj, plameni, proveren, zakonomeran, celovit, omasoviti, oformiti, objediniti, sektašiti, povezati se,** i znatnim brojem drugih novina ili s novim značajem upotrebljenih reči, koje su ušle i ulaze u naš književni jezik.

Političke i ekonomske promene kod nas omogućile su celome narodu da postane vlasnik i materijalnih dobara svoje zemlje i svih ranijih tekovina kulture. Osvajanjem vlasti radni narod uzeo je učešća kako u materijalnoj izgradnji zemlje tako i u njenom kulturnom uzdizanju. Iz svih doskora najzabačenijih i najzaostalijih krajeva naše domovine, iz svih društvenih sredina, javljaju se danas prosvetni i kulturni radnici, umetnici, književnici i žurnalisti, stvaraoci književnog jezika. Oni govore i pišu o novome životu, o borbi, o podvizima, o radnome elanu, o novim fabrikama i novim mašinama. I sasvim je prirodno što, pored novosagrađenih ili pozajmljenih reči, u književni jezik unose ponešto novo iz svih krajeva i svih sredina. Novine se javljaju dakako, najviše u oblasti leksike, a ima ih i u drugim oblastima jezika, u sintaksi, u oblicima, pa čak i u glasovima.

Od izuzetne je važnosti ukazati ovde na još jednu vrlo značajnu okolnost koja omogućava brzi razvitak socijalističke kulture kod nas. Tek posle oslobođenja, kada su naši narodi, prvi put u svojoj istoriji, uzeli svoju sudbinu u sopstvene ruke, i kada su, rukovodeći se u praksi naukom marksizma-lenjinizma i koristeći se iskustvima Velike socijalističke revulucije, ostvarili uslove da slobodno mogu pratiti razvitak sovjetske nauke, sovjetske književnosti i umetnosti, kao i celokupni život u najnaprednijoj zemlji sveta — kod nas je počelo sistematsko učenje ruskoga jezika, ne samo u školi već i van nje, u grupama i pojedinačno. Odmah se počelo prevoditi i sve više se prevodi s ruskog jezika, pa je razumljivo što se to oseća i na našem književnom jeziku. Mi u našem jeziku nismo imali reči za označavanje mnogih novih pojmova, nastalih u socijalističkoj revoluciji i životu novoga društva posle nje, već smo za te pojmove morali graditi nove reči ili ih prosto prenositi iz ruskoga u naš jezik. A ponekad se, naročito u gradovima, upotrebljavaju pojedini obrti ili cele fraze pod ruskim uticajem. Upravo se može reći da novine u književnom jeziku, koje prate naš politički i društveno-ekonomski preobražaj, uglavnome potiču iz pojedinih naših krajeva i društvenih sredina koje su ranije manje imale udela u stvaranju književnog jezika, ili su pak rezultat ruskog uticaja. Jedan deo tih novina je u potpunome skladu s principima razvitka našeg književnog jezika i ulazi u riznicu njegovu, a za druge od njih se to ne može reći. Ne treba smetati s uma da se nijedna zakonitost razvitka ne može odvajati od posebnih okolnosti pod kojima se odnosni razvitak vrši. A te su okolnosti kod nas, i što se jezika tiče, odista bile specifične. Jezičku revoluciju kod nas izvršio je Vuk Karadžić pre više od sto godina, u određenim društveno-ekonomskim uslovima. Još onda je jezik radnog naroda (istina seljačkog, jer radnika u pravome smislu mi još nismo imali) postao književnim jezikom. Druga je stvar što narod ovu značajnu kulturnu tekovinu nije mogao koristiti, jer ga je klasa koja se iz njega izdvojila i prigrabila vlast i povlašćene ekonomske pozicije lišila svih ostalih sredstava, te nije mogao postati ni vlasnikom kulturnog nasleđa, ni sudeonikom u izgradnji sopstvene kulture.

Narodni jezik u književnosti kod nas stariji je, dakle, za čitav jedan vek od narodne vlasti i narodnog vlasništva nad sredstvima za proizvodnju, pa se danas u osnovi našeg književnoga jezika nije imalo šta menjati, a jezičke novine u njemu, koje su nastale u uslovima narodne revolucije i novoga života, označavaju izvestan preokret između dveju epoha njegova razvitka.

Leksičke novine, reči gotove uzete iz ruskoga jezika kada su na naš jezik neprevodive, kao god i domaće iz pojedinih naših krajeva ranije nepoznate književnom jeziku — ulaze u nj i bogate ga. Tako isto i sve potrebne kovanice ako su napravljene na način kako ih narod gradi. Književni jezik bogati se i novim sintaktičkim obrtima i vezama koje pisci unose iz govora narodnih. I sve je ovo po principima njegovim. Sam Vuk Karadžić uzimao je, kad je bilo neophodno, reči iz drugih jezika, dakako i iz ruskog; on je dopuštao da se po potrebi kuju nove reči, a često se vajkao što nije bio u prilici da obiđe sve krajeve gde se našim jezikom govori. Izričnо je isticao kako bi, u slučaju da je mogao otići u Kosovo i Metohiju i u Bosnu i Hercegovinu, ponešto u njegovom jeziku bilo drukčije. I ako se radi o osobinama koje Vuk nije tačno ocenio zato što nije znao njihovu rasprostranjenost, ne znači to da se pisci, unoseći ih u književni jezik, greše o Vukove principe. Normativna gramatika našega jezika, koja treba da što skorije bude izrađena prema iscrpno pregledanom materijalu naše nove i najnovije književnosti, možda će i u oblasti oblika utvrditi ponešto drukčije od onoga što se danas normom smatra, ali mi tu ne vidimo mnogo novina koje će trajno ostati u književnom jeziku.

Revolucija nije anarhija, nego zakon ili skok u društvenom razvitku. Ni jezičke promene uslovljene revolucionarnim preobražajima ekonomskih odnosa i društvenog života ne vrše se anarhično, već, kao god i sve druge promene, dijalektički, a i po utvrđenim zakonima samoga jezika. A zakon je našeg savremenog jezika da se oblici glagolskog priloga u njemu ne mogu upotrebljavati participski. Iako se, recimo, oblik sadašnjeg priloga glagola **ležati** (kao i mnogih drugih glagola) može upotrebiti pridevski (setimo se stiha iz klasične narodne pesme — A sve pustog blaga ležećega), on ne može biti dopušten u primerima kao što je: »Onaj drugi je preležao sve vreme iza ograde, ali ubica sve svaljuje na **ležećega**«, niti uopšte ovaj oblik s pridevskim svojstvima može stajati uz imena ako glagol označava privremenu radnju ili stanje, ograničeno samo na vreme o kome se govori. Pa ipak ga neki pisci, naročito pri prevođenju s ruskog jezika, upotrebljavaju i u ovakvoj službi, zato što se on u ruskom jeziku upotrebljava participski. Ali su to jamačno loši prevodioci i loši znalci svoga jezika. Većina pisaca danas dosta široko koristi mogućnosti pridevske upotrebe glagolskog priloga, opet pod ruskim uticajem, ali samo kad glagol znači stalnu ili trajnu osobinu, tj. u službi pravih prideva. A književnici koji se mogu uzeti za najbolji primer stila i jezika, u ovakvoj upotrebi označenog oblika, idu uglavnom za narodom, što će reći da je kod njih glagolski prilog u pridevskoj službi ograničen na znatno ređi broj slučajeva.

U ponekim prevodima s ruskoga jezika, a gdekad i u originalnim raspravama i člancima, prisvojni pridevi od imena velikih vođa Socijalističke revolucije prave se kao u ruskom jeziku nastavkom — **ski.** Tako se često govori i piše. **Staljinske pjatiljetke, Staljinski ustav, staljinske nagrade** i **lenjinske teze.** Pridevi ovoga značenja od imena i prezimena muškaraca u našem jeziku se grade nastavkom — **ov** (ili **in**). I prema tome, u navedenim slučajevima treba govoriti i pisati — **Staljinove pjatiljetke** (kako smo tu skoro i našli kod jednog vrlo istaknutog znalca našeg jezika, i kao što se redovno kaže **Titov** petogodišnji plan), **Staljinov ustav, Staljinove nagrade** i **Lenjinove teze.** Istina je da su u našem jeziku mogući i pridevi izvedeni od ličnih imena nastavkom — **ski,** ali se ovaj nastavak mnogo češće dodaje na ceo oblik prisvojnog prideva i, što je mnogo važnije da se istakne, taj pridev s ovim dvostrukim nastavkom ne označava više pripadanje, već svojstvo nečega što je kao u lica sa imenom u osnovi njegovoj; **obilićevski podvizi** i **njegoševski stihovi,** na primer, jesu podvizi jednaki Obilićevu podvigu i stihovi slični Njegoševim stihovima. U napred navedenim primerima nije reč o ovakvom značenju, a ne radi se, mislim, ni o ma čemu drugom, već isključivo o označavanju pripadnosti, koja se u ruskom jeziku kazuje i pridevima na — **ski.** Naročito je jasno da se, kad je reč o **»lenjinskim«** tezama, ne misli na teze nekoga drugoga koje bi, recimo, sadržavale Lenjinove misli i ideje, već o tezama koje je dao sam Lenjin, dakle, o **Lenjinovim** tezama.

Neki naši pisci se povode za ruskim oblikom instrumentala ruskih prezimena na — **ov,** i pišu: s **Čehovim, Turgenjevim, Šolohovim** i sl. Iako su ovo po obliku pridevi, značenjem svojim su imena (odnosno prezimena) ličnosti, a taj oblik istovetnih prezimena srpskih (u Vojvodini), makedonskih i bugarskih u našem jeziku ima imenički, a ne pridevski završetak. Srpski se govori i piše s drugom Veselinovom, Toševom, Dimitrovom (a ne s Veselinovim, Toševim, Dimitrovim), pa tako mora biti i s **Čehovom, Turgenjevom, Šolohovom.** Ovde se ne mogu uzimati u obzir pridevski završeci crnogorskih i drugih nekih govora u primerima kao što su: s **Markom Miljanovim, Perom Tomovim** i dr. jer **Miljanov** i **Tomov** tamo nisu prezimena već patronimika i osećaju se kao pridevi, pa prirodno u instrumentalu imaju samo pridevski nastavak.

Od osobina narodnih govora u jeziku kojim se danas piše najšire je zahvatio korena pojav promena osnovnog suglasnika u trpnom pridevu nekih glagola gde nije bilo glasovnih uslova za ovu promenu. Danas mnogi govore i pišu ne samo: **donešen** i **dovežen** (od glagola **doneti** i **dovesti,** u kojima je suglasnik u osnovi trpnog prideva promenjen pod uticajem nekada glasovno uslovljene promene u istome obliku glagola **nositi** i **voziti**) ili **spašen** i **iscrpljen** (gde je promena osnovnog suglasnika razumljiva prema, opet dijalekatskim, glagolima **spasiti** i **iscrpiti**), već doduše nešto ređe, i **trešen, otrešen, pomužena,** i tako skoro svugde gde se u glagolskoj osnovi nalaze suglasnici **s** i **z.** Mi tačno još ne možemo reći koliko je ovaj pojav rasprostranjen u dijalektima našim, ali pouzdano znamo da se u onim govorima koje je Vuk uzeo za osnovicu književnoga jezika promena osnovnih suglasnika u prednjenepčane (ako takvi nisu i u ostalim oblicima) vrši jedino u trpnome pridevu glagola sa samoglasnikom **i** u osnovi prezenta. Za sada očevidno tako valja da bude i u književnome jeziku.

U narodnome govoru i u razgovornome jeziku uopšte, još šire razmere je uzelo jednačenje svih oblika pomoćnog glagola **biti** u potencijalu. I prirodno je što taj pojav ulazi u književni jezik. Primer: »Hteli **bi** (mi) da se nekako provučemo između kapaka«, zabeležen u članku jednog poznatog mlađeg književnika našeg, nije usamljen. Iako se ovde radi o pojavu koji je lingvistički donekle opravdan i lako objašnjiv (pošto se suglasnik **h** ne izgovara, 1 lice jednine stvarno je jednako s 2 i 3 licem, a u obliku o kome je reč ovaj pomoćni glagol i u 3 licu množine glasi **bi.** I po ugledu na upotrebu ovoga oblika za treće lice i jednine i množine, on se takav počeo upotrebljavati za oba broja i u 1 i 2 licu), — ipak on u književnom jeziku ne može biti primljen dok ga pretežna većina pisaca tako ne bude upotrebljavala.

Uticajem sistema promene jednih glagola na druge može se objasniti i oblik glagolskog priloga sadašnjeg — **poznavajući,** kakav se, naročito u žurnalistici, pored pravilnog oblika **poznajući** sve više upotrebljava. Prema velikom broju glagola sa završecima infinitiva — prezenta na **- ati, - am** (kao što je **gledati-gledam**) u našem jeziku je nešto manji broj onih koji se završavaju na **- ati - jem (tip -prodavati-prodajem).** U nekim govorima narodnim ovi poslednji promenom svojom prelaze u kategoriju prvih (**prodavati-prodavam**). I tamo je u njih glagolski prilog sasvim običan u obliku **prodavajući.** A ne samo u dijalektima već i uopšte kod glagola s jednakom osnovom infinitiva i prezenta i glagolski prilog sadašnji ima jedan deo koji mu je zajednički sa svim ostalim glagolskim oblicima, pa se kod njih kao nastavak toga oblika oseća preostali deo **- jući,** koji se kod glagola tipa **poznavati** počinje dodavati na osnovu infinitiva, te se tako dobiva oblik **poznavajući.**

Pored navedenih mi kod pojedinih današnjih pisaca nalazimo i drugih sličnih osobina, kojima se takođe može dati lingvističko objašnjenje, i s opštelingvističkog gledišta one nisu nepravilne. Ali svaki književni jezik ima svoje principe razvitka. Za naš jezik te principe je utvrdio V. Karadžić, i on se po njima razvija čitavih sto godina; po njima će se on i dalje razvijati i bogatiti. Zato svi naši književnici i žurnalisti moraju dobro poznavati ove principe.

RUMUNIJA

Književna reportaža rumunskog novinara o našoj zemlji

Rumunski novinar Horija Lima, koji je prošle godine boravio u našoj zemlji, objavio je književnu reportažu pod naslovom »Marea de piatra« (»Kameno more«). U knjizi pisac iskrenim ushićenjem opisuje svoj put po našoj zemlji, posete republičkim prestonicama, selima, najvećim radilištima u prvoj godini Petoletke; iznosi susrete s učesnicima oslobodilačkog rata, sa radnicima i seljacima, s mladim graditeljima; oduševljeno govori o našoj narodnoj revoluciji i o teškoj prošlosti naših naroda Metaforičnosti stila, nagomilavanje lirskih refleksija i izvesna težnja za poetskim iznošenjem utisaka otežaće bez sumnje, rumunskom čitaocu da lako neposredno sagleda činjenice koje bi, i da su na jednostavniji način zabeležene, same po sebi rečito izražavale svu lepotu i veličinu jugoslovenske stvarnosti. Knjiga je pisana sa simpatijom prema našim narodima, sa divljenjem prema veličanstvenom stvaralačkom delu jugoslovenskih ljudi, sa razumevanjem velikih revolucionarnih promena u našoj zemlji. Rumunsko Državno izdavačko preduzeće ukusno je opremilo knjigu i ilustrovalo je lepim fotografijama.

* **U seriji »Dokumenta i svedočanstva za istoriju Rumunije«,** Državno izdavačko preduzeće objavilo je knjigu »Seljački ustanak 1907«. Stotine dokumenata koje je sabrao istoričar Mihail Roler bacaju novu svetlost na ustanak koji su na početku XX veka podigli rumunski seljaci protiv okrutnih zakupaca zemlje i velikosednika. Ondašnje vlade, najpre konzervativna a zatim liberalna, jedna druga krupnih bankara, vojskom su ugušile ustanak u krvi probuđenih seljačkih masa. Ovi dokumenti, dosada oprezno skrivani od očiju javnosti u arhivama reakcionarnih vlada, posluže će danas pisanju istinite naučne istorije rumunskog naroda.

ZA DISKUSIJU O FILMU »BESMRTNA MLADOST«

Nekoliko kritičnih scena našeg najnovijeg umetničkog filma

Čedomir MINDEROVIĆ

Produkcija našeg umetničkog filma vidno je potvrdila, i pored svih tehničkih, umetničko-formalnih i sadržajno-idejnih, značajnijih ili manje bitnih nedostataka, da je na pouzdanom pravilnom putu razvoja. Naš film, kao i naša pozorišna umetnost, kao i književnost i likovna umetnost, svedoče da su osnovne tendencije naše umetnosti realističke u najpunijem značenju reči, da naš umetnik-stvaralac teži i produbljavanju svog saznanja o stvarnosti u kojoj živi i istinitom, umetničkom, adekvatnom odražavanju njenom u svojim delima.

Borba sa ostacima dekadentnih shvatanja u umetnosti, sa formalnim eksperimentisanjima u umetničkom izrazu što postaju sama sebi svrha, borba sa idejno mutnim i u izrazu nedozrelim, diletantskim ili šablonskim (što je često jedno isto), kod nas još uvek postoji i nužna je. Ta borba se katkada i vrlo oštro nameće, kao, na primer u slučaju interpretacije »Hamleta« u Ljubljani — grube i formalističke »eksperimentacije«, na koju se u izvesnoj meri osvrnuo France Brenk u poslednjoj svesci »Novog sveta«.

Ta borba — potreba objektivne, dokumentovane i konstruktivne kritike nameće se i u odnosu na prva ostvarenja naše filmske produkcije. Argumenat koji se u prilog suprotnom gledištu katkada može čuti — da je naša filmska produkcija mlada, da je »rano« — ustvari podvlači potrebu takve kritike u pravom trenutku, govori ustvari protiv shvatanja zbog kojeg se potrže.

Naš umetnički film je do sada, u svome razvoju, prevalio vrlo kratak vremenski period. Na tome vremenski kratkom putu postigao je značajne i tehničke i umetničke rezultate. I »Slavica«, i »Živjeće ovaj narod« i »Besmrtna mladost«, filmovi koje su stvarali dva naša istaknuta pozorišna radnika i jedan filmski reditelj-početnik, mnogim svojim osobinama govore ne samo o iskrenom naporu da se stvore sugestivna umetnička dela o borbi naših naroda za oslobođenje nego su, u izvesnim momentima, dostigla snažan umetnički izraz. Kritika njihovih nedostataka, koja je bila naročito živa i svestrana povodom prikazivanja »Slavice«, mnogo je doprinela da se, i kod naših radnika filmske umetnosti, i kod širokih slojeva gledalaca, objasne mnogi bitni elementi i problemi karakteristični za rađanje našeg umetničkog filma, problemi značaja i funkcije pozorišnog elementa u filmu, problem scenarija, režije, glume, jezika itd.

Dosta svestrana kritika i vrlo živa diskusija, vođena i u stručnim i u nestručnim krugovima naročito povodom »Slavice«, u velikoj je meri primer koliko je, s jedne strane, i blagovremeno i pravilno shvaćena nužnost i obazrivog i jasnog kritičkog odnosa prema našoj filmskoj produkciji u najosetljivijim momentima njenim — u njenom začetku, dok je, s druge strane, na zaista karakterističan način za naše najšire narodne slojeve, pokazala da naša filmska produkcija mora da računa s inteligentnim, u velikoj meri zrelim filmskim gledaocem, koji je svestan da može i da treba, da mu je dužnost i da mu je pravo da svoje umetničke potrebe i zahteve u filmskoj umetnosti nedvosmisleno istakne.

Kritika i diskusija povodom prikazivanja »Slavice« osnovni su primer konstruktivne intervencije i naših užih i širih krugova stručnjaka i širokih slojeva naših gledalaca.

Film »Besmrtna mladost« nesumnjivo je najviše filmski, nesumnjivo je najviše umetnički film ako je reč o filmskom metodu, o specifičnostima filmskog umetničkog izraza — u odnosu na film »Živjeće ovaj narod«, koji sadrži naglašene elemente istoriske hronike, ili u odnosu na prvi naš umetnički film, na »Slavicu« u kome pretežu elementi pozorišnog umetničkog izraza.

Međutim, polazeći sa tog pozitivnog stanovišta od u velikoj meri presudnog značaja kad je reč o usavršavanju filmskih izražajnih mogućnosti kod nas, kod »Besmrtne mladosti« ne treba gubiti iz vida slabosti, nedostatke koji mogu da budu specifični, svojstveni i naročito izraziti isključivo u filmskom umetničkom delu. Takve slabosti, takvi nedostaci vidni su u »Besmrtnoj mladosti«, u izvesnim trenucima vrlo vidni kao, na primer, kad spiker, sasvim nepotrebno, opisuje vrlo živo postavljenu scenu sa omladincima dok iz porušene fabrike izvlače mitraljez. Tekst koji pri tome čita spiker, potpuno podudaran sa radnjom, samo opterećuje, usporava tempo i muti umetnički utisak te inače samim sobom potpuno rečite scene.

U svome traženju specifičnog filmskog umetničkog izraza, koja je težnja kod mladog reditelja V. Nanovića vrlo pozitivna, on je oscilirao između davno prevaziđenih šablona zapadnog filma i dobrih, ali ne uvek onih najboljih reditelјskih ostvarenja bogate i raznolike sovjetske filmske produkcije. Dok, na primer, kao u nekoj jevtinoj amerikanijadi, preterano razvlači scenu sa kabaretskom igračicom, i to insistirajući na najpovršnijem, najbeznačajnijem efektu — na njenoj igri, ili podležući zastarelom šablonu, postavlja i razrađuje do detalja scenu sa džepnom lampom koja očigledno neće osvetliti glavnog junaka skrivenog od potere gestapoa pod stepeništem mrtve vile, s druge strane, ugledajući se nevešto na dobar sovjetski film o Zoji Kosmodemjanskoj, i slične, nerealnim diletantskim, knjiškim monologom Zorice pred streljanje na Banjici ne vrši umetničko, stvaralačko sažimanje drame nego je razvodnjava, u tolikoj meri da i herojstvo Zorice i patos njenog svesnog žrtvovanja ostaju neubedljivi.

» — Vidiš, ja mnogo, mnogo volim more. Gledaš ga, a ono je tako beskrajno da ti se od njegove širine zamore oči. Bila sam sasvim mala kada mi je deda ispričao priču. Priče se više ne sećam, ali znam (podvukao Č.M.) da je jedno (podvukao Č.M.) more pozvalo nekog siromašnog mladića da sedne (podvukao Č.M.) na njegov talas da ga odnese u zemlju sreće. Mladić je pristao, more je ispunilo obećanje i on sigurno još i danas živi u toj dalekoj zemlji.«

Po nedovoljnoj umetničkoj ubedljivosti, tj. po knjiškosti, diletantizmu i naivnosti, toj sceni je podudarna kratka scena na Kalemegdanu između Radeta i Vere.

» — Gledaj me tako.

— Zašto?

— Kada me ovako gledaš, osećam se kao da me je hiljadu divnih oblaka (podvukao Č.M.) zagrlilo«.

Detaljno kritički razradu navedenih i drugih momenata u »Besmrtnoj mladosti« treba tek izvršiti u daljoj, stručnoj i svestranijoj diskusiji. Ali se i na ovome mestu može utvrditi da pred reditelјem »Besmrtne mladosti« stoji ne samo zadatak da usvoji mnogo dublju i svestraniju književnu kulturu, nego i da svoja iskustva poznavaoca filma i filmskog radnika brižljivo diferencira i stvaralački oplođuje ozbiljnom daljom studijom.

Režija se ne sme podati stereotipnom kalupu, kao što je slučaj u navedenim momentima i drugim iz »Besmrtne mladosti«. Isto tako, istovremeno, kameru treba čvrsto držati, ne treba je prepustiti njenim ćudima, njenoj specifičnoj mehaničkoj tendenciji ka fotografskim efektima, kao što je slučaj u mnogim delovima »Besmrtne mladosti«, gde je kamera birala, isuviše vidno birala dekor, eksterijere i enterijere, idealizirajući lepotu Beograda i pod okupacijom a zapostavljajući u toj lepoti osnovne karakteristične crte lica tog nekadašnjeg grada surove bede sa nakaznim predgrađima, izmrcvarenog bombardovanjima i terorom.

Od bitnijeg, od najbitnijeg značaja su u filmu »Besmrtna mladost« izvesni momenti idejno-sadržajne prirode, izvesne scene koje su za idejno-sadržajnu osnovu i scenarija i režije kritična, čvorna, prelomna umetničko-stvaralačka ishodišta. U tim kritičnim trenucima dolazi najviše do izraza stvaralačka nepouzdanost reditelja — činjenica da pred njim stoji još niz problema koje na svom razvojnom putu treba da savlada.

Građanina, građanina, okupiranog ali nepokorenog naroda, koji se, slušajući glas Komunističke partije, na razne načine saživljuje sa borbom, sa rastućim ustankom u Srbiji 1941, u filmu »Besmrtna mladost« uopšte ima vrlo malo, njegovo lice se uglavnom pojavljuje samo u epizodnom vidu, tu i tamo. Film nam prikazuje dobrim delom režiski izolovanu od naroda istoriju borbe jedne grupe omladinaca politički već svesnih, određenih i formiranih, bez umetničkih, dramatičnih podataka o njihovom unutrašnjem, ljudskom rastu do tog stepena boraca-heroja. Za ilustraciju ove tvrdnje karakteristične su naročito scene sa paljenjem novina, koje je reditelj skoro totalno izolovao od masa, iako bi bilo i istoriski tačnije (bez težnje ka istoricizmu koja može da hude grub nedostatak) i umetnički i idejno-sadržajno pravilnije i snažnije, da je u tim scenama na ekranu stavio u pokret mase. Umesto toga, reditelj je postupio suprotno — ostavio je te scene gole, puste, bes mase, a čoveka, za koga gledalac u tome trenutku očekuje da pretstavlja narod, interpretira kao izdajnika naroda i neprijatelja oslobodilačke borbe — kolporter novina hapsi omladinca-učesnika u akciji. (Pri tome, pojačavajući negativan efekat scene, uhvaćeni omladinac moli kolportera »Čiko, pusti me, to je masovna akcija!«).

Drugi takav momenat jeste scena kada Žarko izveštava Mišu i Radeta »da je Partija odlučila da sve kompromitovane drugove u roku od nekoliko dana povuče (podvukao Č.M.) u partizanske odrede i na terenski rad«, među kojima je i on. Istovremeno, Žarko ih obaveštava da su njih dvojica postali članovi »Omladinskog mesnog komiteta«. Na osnovu takvog teksta neosporno može da se dobije u najmanju ruku mutan, neodređen, ako ne pogrešan, nepravilan zaključak o prirodi naših partizanskih odreda i »terena«, kao o jednoj vrsti »zaleđa«. Ističući naročite uslove borbe u okupiranim gradovima, specifičnosti oblika te borbe, ne sme se, radi istoriske i radi umetničke istine, ni u kom slučaju na taj način pretstaviti borba partizanskih jedinica, što je suvišno dokazivati kad je reč o našoj partizanskoj borbi. U daljoj unutrašnjoj konsekvenci reditelja, činjenicom da Žarko svoje drugove, neposredno posle takvog tumačenja partizanskih odreda i terena, — kao da ga je pomalo stid što ide u partizane — izveštava da su postali članovi »Omladinskog komiteta«, — takvim rekompenzacionim karakterom inscenacije i intonacije cele scene — mutan, pogrešan, nepravilan zaključak o partizanskoj borbi još više se pojačava.

Treći takav momenat je scena na raskršću za Aranđelovac. Posle nekoliko sasvim indirektnih, ne umetnički obrađenih, nego opisno i deklarativno nagoveštenih podataka o partizanskim odredima u zemlji i o njihovoj vezi sa organizacijom u Beogradu, to je momenat gde se kamera reditelja prvi put upravlja na poprište svenarodne partizanske borbe. Međutim, šta kamera obuhvata? — Goli, kišni pejsaž sa klišetiranom filmskom slikom usamljenih ljudi i nogu koje se kreću po blatu. Ako se jedan partizanski odred privremeno povukao sa tog terena, ako se radi i o istoriskoj tačnosti u užem smislu reči, u odnosu na taj određeni odred, trebalo je to više kroz fabulu filma, kroz radnju naglasiti, i umetnički obraditi, trebalo je dublje obrazložiti unutrašnju vezu konkretnih događaja koje film tretira, tipizirajući ih i uopštavajući stvaralački, po liniji suštine naše oslobodilačke borbe, koja se kretala i kroz poraze, ali koja je u osnovi ne samo herojska, nego i pobedonosna. Taj najdublji, istiniti akcenat o suštini borbe naših naroda ne čuje se iz scene na raskršću — ta scena data je samo kao sporedna epizoda, čija je nužnost, u takvoj interpretaciji naročito, za radnju, za fabulu filma nesumnjivo sporna.

Četvrti takav momenat — to su završne scene filma. Na jednu slučajnost, na sasvim nemotivisano zakašnjenje Miše (koji se, spasavši Veru, bez dramski opravdanog razloga zadržava u beznačajnom razgovoru s njom) reditelj nadovezuje pogibiju svog glavnog junaka. Režija na tom zakašnjenju insistira, kao na jednom od bitnih unutrašnjih uzročnih momenata radnje, toliko da u gledaocu preteže utisak da je Rađe žrtva Mišinog zakašnjenja, a ne nepomirljivi borac koji heroјski gine u borbi protiv podmuklog neprijatelja. Miša, u očima gledalaca, postaje krivac za Radetovu smrt — što sigurno reditelj nije želeo. Ali, osuđujući Mišu, u daljoj konsekvenci, na gledaoca ne mogu da deluju ni reči koje on neposredno posle pogibije Radetove, kojoj je zakašnjenjem doprineo, govori o primerima palih drugova, o borbi naroda koja raste kao plima. Miša, u očima gledalaca, nema moralno pravo da govori ni u ime palih, ni u ime živih boraca — u ime naroda, u ime ustanka naših naroda protiv okupatora i izdajnika zemlje.

Reči »... neće biti te sile koja može da nas pobedi, nigde i nikada na svetu neće biti te sile, koja će moći da uništi delo naših ruku, našu slobodnu zemlju!« — svete su reči koje može da izgovori samo ničim neokaljan borac.

U idejno-sadržajnu analizu, koja se ne može odvojiti od formalno-umetničke, nužno je ući detaljnije i konkretnije i radi širokih slojeva gledalaca i radi daljeg pravilnog razvoja našeg filma uopšte. Ovo nekoliko isključivo kritičkih napomena, ne treba da potcene činjenicu da je i filmom »Besmrtna mladost«, u našoj filmskoj produkciji, učinjen korak napred. Taj izvesni napredak je nesumnjiv, i to u smislu traženja specifičnosti filmskog umetničkog izraza. Ali, saglašavajući se sa nizom sasvim tačnih konstatacija druga R. Tošovića o »Besmrtnoj mladosti« (u članku objavljenom u 45 broju »Omladine«), smatram da se ni u kom slučaju ne možemo složiti i sa njegovom tvrdnjom da je film zadatak da se verno prikaže borba beogradske omladine pod fašističkom okupacijom »uglavnom ostvario i idejno pravilno u celini osmislio«.

Ne treba se složiti baš zbog tih kritičnih, čvornih, prelomnih mesta o kojima je opširnije bila reč.

Šesta izložba radova likovnih umetnika Srbije

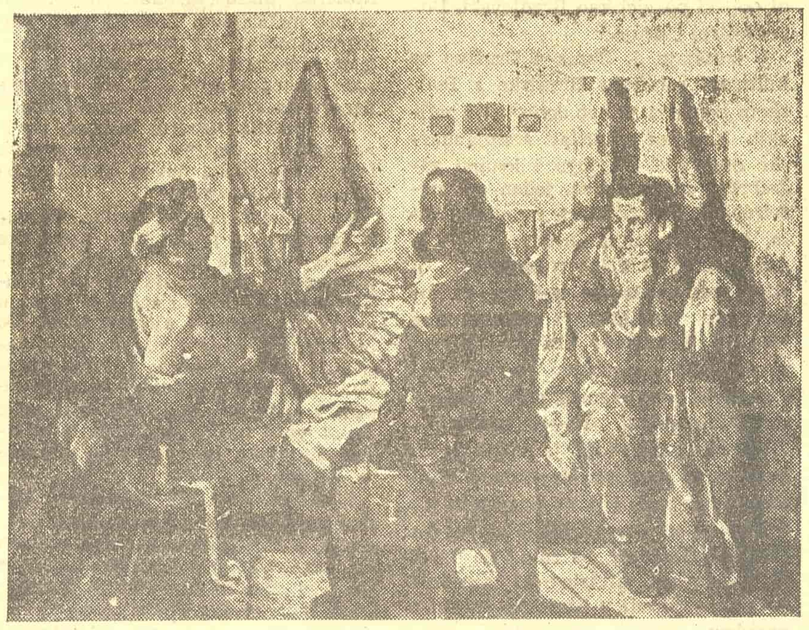

Boža Ilić: »Jedan čas o Petoj ofanzivi«

U Umetničkom paviljonu na Kalemegdanu otvorena je 17 ovog meseca izložba radova likovnih umetnika Srbije. Ovu izložbu, šestu od oslobođenja, otvorio je književnik Jovan Popović.

Na izložbi učestvuju 71 slikar i 13 vajara sa 112 slikarskih i 25 vajarskih radova.

Izložba, bez radova koji se naročito ističu, ali i bez radova izrazito slabog kvaliteta, znači jedan korak napred u borbi naših umetnika za sticanje profesionalnog majstorstva, neophodnog za ostvarenje zadataka koje nova stvarnost pred njih postavlja, korak napred u njihovim težnjama da se približe čoveku i životu, da za novi sadržaj i novouočene motive nađu likovni izraz.

Na izložbi, za vreme samog otvaranja, otkupljeno je radova za sumu koja premaša milion dinara. Činjenica, koja je nesumnjiv dokaz da naše narodne vlasti shvataju i visoko cene društvenu ulogu i značaj umetnika u borbi za bolji i lepši život i da su spremne da bogato nagrade svaki njihov pošten napor u pravcu stapanja ličnih težnji sa težnjama čitavog naroda. Istovremeno, ta pojava pretstavlja časnu obavezu za sve naše umetnike da pažnju, poverenje i pomoć, koji se umetnicima tako široko ukazuju, opravdaju u punoj meri.

O SOCIJALISTIČKOM REALIZMU

Odlomak iz članka »Sovjetska književnost na putevima socijalističkog realizma«, objavljenog u devetom ovogodišnjem broju »Boljševika«, socijalističkog i političkog časopisa CK VKP (b)

Socijalistički realizam kao osnovni metod sovjetske književnosti formulisao je drug Staljin, a zatim je proklamovan na Prvom svesaveznom kongresu sovjetskih književnika 1934 godine. Na tom kongresu, u govoru druga A. A. Ždanova i referatu A. M. Gorkoga, razrađeni su osnovni principi socijalističkog realizma.

Treba napomenuti da su u prethodnom periodu kod trudbenika sovjetske književnosti bile u opticaju sve moguće nemarksističke teorije. Tako su, na primer, rapovci na sve načine reklamirali »metod psihološkog realizma« tobož kao svoje otkriće, a ustvari uzet iz arsenala idealističke estetike. Partija je osudila ovaj štetni metod i ukazala na njegovu antimarsističku suštinu. Bilo je drugih isto toliko pogrešnih i štetnih pokušaja pronalaženja raznih metoda književnog stvaranja. Tako su lefovci postavili kao osnovni metod umetnosti »teoriju fakta«, prema kojoj su pesnici i pisci bili dužni da se strogo pridržavaju reportažne dokumentarnosti, bez prava i na trunku umetničke fantazije. Jasno je do kakvog bi osiromašenja ta teorija dovela sovjetsku književnost, da je nekom uspelo da je ostvari u praksi! Grupa konstruktivista kroz usta svoga »teoretičara« K. Zelinskog pozivala je sovjetske književnike da se »pridruže« evropskoj i američkoj buržoaskoj kulturi, da pođu njenim stopama. Život je dokazao da su sve te lažne lozinke bile neprijateljske sovjetskoj umetnosti: one su povlačile za sobom odvajanje sovjetskih književnika od žive savremenosti, od života i borbe sovjetskog naroda; navodile ih u močvare dekadentstva i metanisanja pred buržoaskom kulturom.

Kada su 1932 godine specijalnom odlukom CK VKP(b) bili likvidirani RAPP i druge književne grupe i organizacije i, pod rukovodstvom A. M. Gorkog i A. S. Ščerbakova, stvoren jedinstveni Savez sovjetskih književnika, postalo je od životne potrebe rešenje osnovnog pitanja o jedinstvenom književnom metodu koji važi za čitavu sovjetsku književnost. Takav metod postao je metod socijalističkog realizma, koji je formulisao drug Staljin.

U svom govoru na Prvom svesaveznom kongresu književnika rekao je drug A. A. Ždanov:

»Biti inženjerom ljudskih duša znači stajati obema nogama na tlu stvarnog života. A to, opet, znači kidanje sa romantizmom staroga tipa, s romantizmom koji je prikazivao nestvaran život i nestvarne junake, odvodeći čitaoca od protivurečnosti i pritiska života u svet nerealnog, u svet utopije. Našoj književnosti, koja stoji na čvrstoj materijalističkoj osnovi, ne može biti tuđa romantika, ali romantika novoga tipa, revolucionarna romantika. Mi kažemo da je socijalistički realizam osnovni metod sovjetske umetničke književne kritike, a to pretpostavlja da revolucionarni romantizam ulazi u književno stvaranje kao sastavni deo, jer sav život naše Partije, sav život radničke klase i njena borba sastoje se u stapanju najgrubljeg i najtrezvenijeg praktičnog rada s najvećom heroikom i grandioznim perspektivama.«

Osnovne postavke koje karakterišu metod socijalističkog realizma razvio je A. M. Gorki na kongresu književnika i u mnogobrojnim člancima napisanim posle kongresa. Gorki je dosledno ustajao protiv formalizma i naturalizma kao bolesnih izopačavanja, neprijateljskih socijalističkom realizmu. Gorki je podvrgao dekadenstvo ubitačnoj kritici, nazvavši deceniju njegovog gospodarenja (1907—1917) najsramnijim periodom u istoriji ruske inteligencije. Kroz sve izjave Gorkoga provlači se kao crvena nit misao da je socijalistički realizam jedinstveni i jedino mogući metod čitave sovjetske literature.

Kakve zahteve ističe taj metod? U čemu je on srodan metodu stvaralaštva Puškina, Tolstoja i Čehova i čime se razlikuje od metoda klasične književnosti koja mu je prethodila?

Kao prvi uslov socijalistički realizam ističe istinitost u prikazivanju stvarnosti. Samo onaj umetnik koji polazi od posmatranja života, prakse društvene borbe, može stvoriti realistički, uistinu umetničko delo. Tim svojim osobinama sovjetska književnost je upravo naslednica i nastavljač najboljih tradicija klasične ruske umetnosti, tradicija Puškina, Gogolja, Ljermontova, Njekrasova, Ščedrina, Lava Tolstoja, Čehova.

Ipak, bez obzira na srodnost koja nesumnjivo postoji između socijalističkog realizma i realizma klasične književnosti prošlosti, oni se razlikuju nizom svojih bitnih crta. Realizam prošlosti imao je niz nedostataka u vezi sa onom ograničenošću koja je proizilazila iz klasne pozicije pisaca prošlosti. Veliki klasici prošlih vremena nisu mogli dati u svojim delima vernu sliku uloge narodnih masa u istoriskom procesu. Tipični heroji literature prošlosti većinom su bili pretstavnici vladajućih klasa ili inteligencije. Takav je Evgenije Onjegin, koga je stvorio Puškin, Andreja Bolkonski, Pjer Bezuhov i Ana Karenjina u delima Lava Tolstoja, Čehovljevi heroji Trepljev, Veršinjin, čak i Rahmetov, koga je naslikao Černiševski u svom izvanrednom romanu »Šta da se radi?«

Narodne mase — osnovna pokretna snaga istorije — ostale su u književnosti klasičnog realizma u senci, u zadnjem planu društvenog procesa. Pojedini progresivni književnici prošlosti, osećajući životnu istinu, prikazivali su pretstavnike naroda u svojim romanima, poemama i dramama: tako je Puškin u »Kapetanovoj kćeri« prikazao Pugačeva, a Turgenjev posvetio dosta svojih izvanrednih radova slikanju ruskih seljaka. Ogromnom ljubavlju prema narodu prožet je rad revolucionarnog demokrate Njekrasova. Ali i pored svega saučešća naprednih ljudi u stradanjima podjarmljenog naroda, oni nisu mogli pravilno da shvate i pokažu pravo mesto koje pripada masi u istoriskom procesu.

S ovim je u tesnoj vezi i drugi bitni nedostatak književnosti prošlosti. Kao po pravilu književnici prošlosti prikazivali su čoveka prvenstveno u okviru svakodnevnih porodičnih i ljubavnih odnosa. Oni nisu mogli prikazati socijalnu aktivnost čoveka u njenom potpunom obimu. Ako su književnici uzimali za temu istorisku aktivnost čoveka, onda ih je ograničenost pogleda na svet navodila na greške u prikazivanju ljudi i događaja. Čak i u najznačajnijim književnim delima prošlosti često je sasvim netačno tumačen opšti karakter čovekove aktivnosti. Tako je, na primer, Lav Tolstoj u romanu »Rat i mir« prikazao velikog ruskog vojskovođu Kutuzova kao čoveka koji pušta da ga nose događaji, koji ne može i ne želi da se meša u tok vojnih operacija. Takvo tumačenje Kutuzovljeva lika u tesnoj je vezi s Tolstojevim idealističkim pogledom na svet, s njegovim istoriskim fatalizmom. U drugim slučajevima, prikazujući istoriske ličnosti, književnici su padali u suprotnu krajnost uveličavajući preterano uticaj ličnosti na tok istoriskih događaja, — i u tom je, na primer, ograničenost Šekspirovih tragedija.

Rad, za književnost prošlosti, ostao je skoro nedirnuta tema. Međutim, bez slikanja ljudskog rada koji se odvijao u društvenim formama koje su smenjivale jedna drugu, prikazivanje istorije društva dobijalo je karakter nepotpunosti i netačnosti.

Ovi nedostaci nisu dopuštali čak ni velikim književnicima prošlosti da ostvare objektivno istinitu sliku društvenih odnosa svoga vremena.

Metod socijalističkog realizma neobično proširuje sferu književno-umetničkih likova. Sovjetska književnost u desetinama i stotinama dela realno je prikazala mase, narod kao osnovni subjekat istorije. Setimo se samo kako su prikazane narodne mase i njihovi istaknuti pretstavnici u delima sovjetskih književnika kao što su »Čapajev«, Dm. Furmanova, »Gvozdena bujica« A. Serafimoviča, »Dobro!« V. Majakovskog, »Golaći« F. Panfjorova, »Uzorana ledina« i »Tihi Don« Šolohova i »Poraz« A. Fadejeva, pa ćemo shvatiti osnovnu razliku između metoda socijalističkog realizma i realizma klasika.

Pitanje o uzajamnom odnosu mase i heroja književnost socijalističkog realizma osvetljava polazeći od principa učenja Marksa-Engelsa-Lenjina-Staljina. U delima sovjetskih književnika ličnost heroja nije odvojena od mase niti joj se suprotstavlja; heroj je najpotpuniji izraz težnji narodnih masa, njenih ideja i istoriskih težnji. Toga nije bilo niti je moglo biti u književnosti klasičnog realizma.

Određujući zadatak sovjetske književnosti — književnosti socijalističkog realizma — Gorki je govorio: »Uloga radnih procesa koji su pretvorili vertikalnu životinju u čoveka i stvorili prve začetke kulture, — nikad nije bila proučavana tako svestrano i duboko kao što zaslužuje.«

»Za glavnog junaka svojih knjiga moramo uzeti rad, tj. čoveka organizovanog procesima rada, koji je kod nas naoružan svom snagom savremene tehnike, čoveka koji sa svoje strane čini rad lakim, produktivnim, uzdižući ga na stepen umetnosti. Moramo da se učimo da rad shvatamo kao stvaranje« (iz referata na kongresu sovjetskih književnika 17 avgusta 1934 godine).

Sovjetski književnici rukovođeni principima marksističko-lenjinističkog pogleda na svet, pažljivo proučavajući život, stvorili su dela u kojima je radna društvena aktivnost ljudi pravilno prikazana kao glavna snaga istoriskog procesa. U sovjetsko vreme obogaćen je i sam žanr romana, pripovetke, drame i poeme, upivši u sebe one pojave koje nije bila u stanju da prikaže literatura starog društva. Prikazivanje gradnje Magnitogorskog metalurškog zavoda u romanu V. Katajeva »Vreme, napred!«, prikazivanje rada seljaka kolhoznika u »Uzoranoj ledini« M. Šolohova, opisi V. Panove u »Kružilihi«, J. Krimova u »Tenkeru Derbentu«, prikazivanje stvaralačkog rada sovjetskih inženjera i radnika u crticama o Donbasu B. Galina — ti primeri govore o novatorskom karakteru sovjetske književnosti koja utvrđuje rad u socijalističkom društvu kao stvaralaštvo, kao unutrašnju potrebu čoveka i pokazuje vaspitnu ulogu rada u sovjetskom društvu.

Polazeći od tih osobina sovjetske književnosti možemo s pravom reći da ona u celini znači korak napred u umetničkom razvoju čovečanstva. Socijalistički realizam položen u njenu osnovu mnogo je savršeniji metod od kritičkog realizma klasika.

Na taj način, ne zaboravljajući da je sovjetska književnost naslednica svega onog što su najbolje stvorili klasici-realisti, u prvom redu korifeji ruske umetnosti, treba stalno isticati novi kvalitativni stepen na koji je metod socijalističkog realizma podigao mišljenje u slikama.

Osnova je socijalističkog realizma — da umetnik istinito primi i izrazi životni proces koji je u skladu s principima marksističko-lenjinskog pogleda na svet.

Dekadenti su tumačili suštinu i zadatak umetnosti u duhu subjektivnog idealizma „Мир, увлекаемый плавным движеньем,
Звёздные звенья влача, как змея,
Станет зеркальным живым отраженьем
Нашего вечного слитого я", —[1])

pisao je M. Vološin. Egleski esteta Oskar Vajdl proglasio je umetnost lažju. To je uvijenije izrazio Boris Pasternak u svojoj knjizi »Zaštitna povelja«: »Umetnost se interesuje životom kad ga prožima zrak snage... Upravljena na stvarnost, koju poremećuje osećanje, umetnost je zapis toga poremećaja«. Na taj način Pasternak proglašava izopačavanje stvarnosti jednom od karakterističnih odlika umetnosti.

Socijalistički realizam, naslanjajući se na tradicije klasičnog realizma, ne stavlja u osnovu umetničkog stvaranja subjektivno-proizvoljne pretstave umetnika već njegovo shvatanje objektivne stvarnosti. Stupanj umetničke vrednosti dela sovjetskih pisaca realista određuje se pre svega po tome koliko oni istinito i verno reprodukuju u umetničkim slikama tok životnog procesa.

Socijalistički realizam postavlja umetniku kao obavezan uslov partisku usmerenost njegovih dela.

Još veliki revolucionarni demokrati —Bjeljinski, Njekrasov, Černiševski, Dobroljubov i Ščedrin tražili su od umetničke literature visoku idejnost, društvenu sadržinu, služenje društvu, narodu. Sovjetska književnost nastavlja tradiciju revolucionarnih demokrata.

Princip partijnosti literature, koji su naučno razradili Lenjin i Staljin, ističe tu važnu naprednu ulogu koju je književnost pozvana da ostvaruje u društvenom životu. Partijnost sovjetskih umetnika reči označava njihovu nerazdvojnu vezu s delom radničke klase — klase jedine i do kraja revolucionarne, koja se u svom velikom radu na preuređenju sveta oslanja na čvrsti temelj naučne teorije Marksa-Lenjina-Staljina. Partijnost sovjetskih umetnika reči znači njihovu službu delu izgrađnje komunizma.

U svome stvaranju sovjetski književnici rukovode se politikom boljševičke partije i sovjetske države. To čini snagu sovjetske literature, jer ona daje piscima mogućnost da dublje shvate tok stvarnosti, da je pravilno reprodukuju, otkriva pred piscem perspektivu da svojim stvaranjem, nada-

[1]) Svet, nošen kretanjem ravnomernim, vukući zvezdane karike, kao zmija, biće živ, ogledalu sličan otsjaj našega večnoga sjivenoga ja.

KULTURNI ŽIVOT U REPUBLIKAMA

Savetovanje horovođa sa teritorije Bosne i Hercegovine

Savez kulturno-prosvjetnih društava Bosne i Hercegovine sazvao je u Sarajevu 14 ovog mjeseca savjetovanje horovođa sa teritorije Bosne i Hercegovine. Savjetovanju je prisustvovalo oko 30 horovođa raznih pjevačkih društava.

Direktor Državne muzičke škole u Sarajevu Tihomir Mirić održao je na savjetovanju referat o dosadašnjem radu horova, o njihovim uspjesima i propustima. Osvrćući se na festival kulturno-umjetničkih grupa koji je nedavno održan u Sarajevu, referent je podvukao značajne rezultate na omasovljavanju umjetnosti i istakao razvoj naše horske muzičke umjetnosti. U pogledu izvođačkih kadrova i uzdizanja nivoa muzičke kulture u narodu, Mirić je konstatovao da umjetnički kvalitet naših horova još nije dostigao nivo na kome bi morao biti. Uzroka ima više, a u prvom redu je pitanje stručnog rukovodstva, izbor izvođačkog materijala, zatim pitanje organizaciono-tehničke prirode.

Prema prikupljenim podacima, od 36 horovođa koji rukovode horovima kulturno-umjetničkih društava, 21 horovođa nije stručno kvalifikovan, desetorica su muzički stručnjaci u širem smislu riječi, a samo petorica imaju završenu Muzičku akademiju. Nedostaju podaci još o 30 kulturno-umjetničkih društava, kod kojih je pitanje stručnog rukovodstva još teže.

Posle iscrpne diskusije o referatu, doneseni su zaključci:

Da bi se podigao umjetnički kvalitet izvođenja muzičkih horskih djela i učvrstio sistematski rad horova, potrebno je da se rad pjevača više cijeni. Pjevače, koji svjesno vrše svoje dužnosti treba osloboditi izvjesnih dužnosti (po sindikalnoj liniji i sl.). One pjevače, koji u znatnoj mjeri doprinose kulturnom podizanju naroda treba isticati, pohvaliti i nagraditi priznanjem. Potreban je sistematski rad prema utvrđenom godišnjem planu koji uprava blagovremeno predlaže, imajući u vidu sve važnije datume proslava i nastupa. Horovođe predviđaju, odabiraju i predlažu upravi materijal za horski repertoar. Kao i svaki drugi rad, tako i rad horovođa treba da bude nagrađen stalnom mjesečnom platom. Potrebno je pomoći namjeru da se centralni arhiv Muzičke biblioteke za B. i H. u Sarajevu upotpuni horskim djelima, kako bi korisno poslužio osnovnim i hitnim potrebama kulturnih društava. Izdavačka komisija Saveza kulturno-prosvjetnih društava BiH organizovaće umnožavanje i štampanje partitura i dionica najpotrebnijeg horskog materijala. Pozdravlja se osnivanje dirigentskog kursa (koji će početi u jesen) i koji će doprinijeti da se ublaži nedostatak stručnog kadra.

Dirigent je dužan da se stručno i idejno-politički stalno uzdiže, da se istrajno zalaže za omasovljavanje muzičke umjetnosti i za podizanje umjetničkog kvaliteta izvođenih djela. To će postići pojačanom samokritičnošću i stalnim ličnim usavršavanjem. Negov rad kao umjetnika treba da se razvija na pravilnom shvatanju umjetnosti i njene uloge u društvenom životu, pomažući i razvijajući sve više zamah stvaralačkih snaga svoga naroda.

Vera OBRENOVIĆ-DELIBAŠIĆ

»Tragom Četvrte i Pete ofanzive«

Komitet za kulturu i umetnost Vlade FNRJ organizovao je u leto 1946 kolektivno putovanje jugoslovenskih slikara tragom Četvrte i Pete ofanzive. Cilj toga putovanja bio je da se umetnici upoznaju sa predelima Bosne i Hercegovine gde je naša narodnooslobodilačka vojska vodila najteže i najodlučnije bitke s fašističkim neprijateljima. Na tom putovanju uzeli su učešća i slovenački slikari i doneli niz zanimljivih i kvalitetnih dela. Umetnička zadruga Društva slovenskih likovnih umetnika prilikom otvaranja svojih novih prostorija u centru grada priredila je kao prvu izložbu »Tragom Četvrte i Pete ofanzive«. Izlagali su sledeći umetnici: Božidar Jakac, Tone Kralj, Vladimir Lamut, Marij Pregelj, Evgen Sajevič, Ivo Šubič. Na izložbi se ističu grafike Božidara Jakca, Evgena Sajeviča, Marija Pregelja, Vladimira Lamuta i Iva Šubiča, koji je kao stari borac naročito duboko doživeo ovo putovanje. Izložba će, posle zatvaranja u Ljubljani, a na inicijativu Saveza boraca i aktivista Slovenije, biti otvorena u Trbovlju, najvažnijem rudarskom centru Slovenije. Ona će u ovom našem radnom kolektivu osvežiti uspomenu na junačke dane naše novije istorije i istovremeno će pomoći u radu na širenju ljubavi prema umetnosti i za popularizaciju likovne umetnosti u najširim narodnim masama.

Umetnička zadruga ima u planu priređivanje stalnih izložbi, koje će imati **zadatak da prikažu aktuelnost domaće i napredne strane umetnosti.**

★ **U izložbenom paviljonu u Sarajevu** otvorena je Prolećna izložba Udruženja likovnih umetnika Bosne i Hercegovine. Izložbu je otvorio Marko Marković, književnik.

★ **Izložbeni vagon Nakladnog zavoda Hrvatske** završio je ovih dana turneju po narodnim republikama Srbiji i Makedoniji. Sada izložbeni vagon, snabdeven i izdanjima izdavačkog preduzeća »Svjetlost«, polazi na svoje novo putovanje kroz Bosnu, prugom Šamac—Sarajevo. Zajedno s vagonom Nakladnog zavoda, u sastavu iste kompozicije, nalazi se i vagon Poljoprivrednog nakladnog zavoda.

★ **Preko 280,000.000 dinara** investirano je u kulturno-prosvetne objekte koji se ove godine grade na teritoriji Narodne Republike Srbije.

★ **U Zagrebu je održan festival** kulturno-umetničkih omladinskih društava i grupa grada Zagreba. Posle rejonskih smotri koje su odabrale najbolje aktive, na festivalu je nastupilo 9 omladinskih horova, 12 plesačkih grupa, 3 diletantske grupe i nekoliko mladih književnika.

★ **Na Rijeci se održava smotra** sindikalnih kulturno-umetničkih grupa Rijeke, Hrvatskog Primorja i Gorskog Kotara. Kulturno-umetnička društva italijanske manjine pojaviće se na smotri sa horovima, pozorišnim pretstavama i orkestrom. Slična smotra biće uskoro održana u Puli, na kojoj će uzeti učešća sva kulturno-umetnička društva Istre.

★ **Pionirsko kazalište iz Rijeke** gostovalo je u Zagrebu dramom »Družba Pere Kvrzice«. Ovo kazalište radi od januara 1947 i dalo je već devet premijera.

★ **Članovi Narodnog kazališta iz Zadra** krenuli su 7 ovog meseca na turneju po damatinskim ostrvima. Oni će obići skoro sva mesta gornjodalmatinskih ostrva.

★ **U Jelsi, na Hvaru,** otvorena je glazbena škola. Školu posećuje 45 đaka. Instrumenti su nabavljeni zahvaljujući dobrovoljnim prilozima građana Jelse i predusretljivosti Kotarske zajednice u Jelsi.

★ **U 16 sela Dubrovačkog sreza** narodne čitaonice i prosvetni domovi snabdeveni su radio-aparatima, a u ostalih 12 sela ovog sreza sakupljeni su dobrovoljni prilozi za nabavku radio-aparata.

★ **Na radilištima autoputa »Bratstvo—Jedinstvo«** preduzeće »Jugoslavija-film« uputilo je šest bioskopskih aparatura za potrebe graditelja i naroda okolnih mesta. Na gradilište Novi Beograd biće upućene tri aparature. Sve ove aparature sasvim su nove izrade i svaka ima svog operatera, kome će u radu pomagati omladinac sa radilišta i sam se osposobljavati za samostalan rad. Isto tako organizovan je i niz stručnih predavanja o kinematografiji, koja održavaju profesori i filmski stručnjaci.

★ **Po selima Slovenije** počelo je osnivanje filmskih kružoka koji će raditi na upoznavanju širokih narodnih masa sa filmskom umetnošću. Organizovanje filmskih kružoka počelo je na inicijativu Komisije za kinematografiju pri vladi NR Slovenije, Osvobodilne fronte, aktiva Narodne omladine, AFŽ-a i sindikata. Filmski kružoci, u saradnji sa upravama bioskopa, organizovaće masovne posete za sve značajnije filmove, a posle prikazivanja filma u kružocima organizovaće se diskusije na kojima će svaki gledalac moći da kaže svoje mišljenje o filmu.

Lice i naličje

Još o zloupotrebi kulturne saradnje sa slovenskim zemljama

U prošlom broju »Književnih novina« upozorio je Marin Franičević na neke krupne greške u zborniku Društva za kulturnu saradnju Hrvatske s Poljskom »Današnja Poljska«. Način na koji je zbornik uređivan Franičević je s pravom nazvao »zloupotrebom kulturne saradnje sa slovenskim zemljama«. Međutim, Franičević nije istakao sva čudovišna shvatanja u pisanju i redigovanju pojedinih članaka ovoga zbornika, shvatanja koja zapanjuju svojom neodgovornošću, apolitičnošću i besprincipijelnošću.

Tako se, na primer, u jednom članku zbornika govori o »naprednjačkom katoličkom pokretu«, u drugom kako su »različni predratni smjerovi, različne tradicije forme i svjetskog nazora utrle sebi stazu kroz ruševine našeg života i idu punom strujom«, kako Poljacima »ne nedostaje ništa što je sadržano u tako bogatom sortimanu uzora zapadnoevropske i američke literature«, a u trećem se opet članku (J. Hama) uopšte ne spominju napredni poljski pesnici kao Bronjevski, Dobrovoljski i drugi.

U izveštaju J. Hama o Društvu za kulturnu saradnju Hrvatske s Poljskom pominju se kao dobrotvori poljskih izbeglica ministar šestojanuarske diktature Švrljuga i krupni zagrebački industrijalac, jedan od najsvirepijih eksploatatora radničke klase, Arko. Kao dika Društva, koja je dala poticaj za njegovo osnivanje, u istom redu s ostalima, upisano je i ime poznatog izdajnika i gestapovskog bandita Stanislava Krakova, bivšeg urednika Stojadinovićevog »Vremena« i kasnijeg preprodanog pera nedićevsko-gestapovskog »Novog vremena«.

Ukratko, Zbornik je dokaz da u Društvu za saradnju Hrvatske s Poljskom ima ljudi, čija su shvatanja još daleko od stvarne saradnje sa svojim vlastitim narodom, pa zato i ne mogu da budu pravi pretstavnici saradnje hrvatskog naroda s bratskim poljskim narodom.

Usmena antologija

U borbi protiv reakcionarnih izdavačkih preduzeća, koja odbijaju da štampaju svaki napredniji i borbeniji tekst, francuski književnici našli su nov način kako da upoznaju publiku sa svojim radovima. Nacionalni komitet književnika organizovao je »usmene antologije«, priredbe na kojima pesnici recituju publici svoje pesme, koje nisu našle izdavača. Ovu akciju potpomažu Aragon, Eliar (Eluard), Karko (Carco) i Kasu (Casson).

hnutim velikim idealom komunizma, aktivno učestvuje u izgradnji novoga života.

S tim je u tesnoj vezi vaspitna uloga naše književnosti. Odluke CK VKP(b) o ideološkim pitanjima podigle su ideju boljševičke partijnosti u umetnosti na novu visinu i istakle ogromnu vaspitnu ulogu sovjetske književnosti. Njena najbolja dela aktivno pomažu u radu na prevaspitavanju najširih narodnih masa u komunističkom duhu i oslobođenju radničke svesti od kapitalističkih preživelosti. Najvažniji zadatak sovjetskih književnika je propaganda ideje komunizma. U očiglednim i živim likovima sovjetski književnici pokazuju preimućstva socijalističkog sistema nad kapitalizmom — u tom se ogleda njihova partiska usmerenost.

Partijnost sovjetske umetnosti uslov je njene istinitosti, umetničke visine, društvenog uticaja. Sovjetska književnost je jaka po svojoj vezi s komunističkim idejama, sa savremenošću, s politikom.

Potsetićemo na reči druga V. M. Molotova: »Ne može se smatrati slučajnošću što sada najbolja književna dela pripadaju peru pisaca koji osećaju svoju nerazdvojnu idejnu vezu sa komunizmom.«

Književnici naše zemlje, ostvarujući u svojim delima princip partijnosti, pomažu partiji da vaspita sovjetske ljude u duhu sovjetskog patriotizma, ljubavi prema narodu i socijalističkoj domovini. Slikajući junake našeg doba oni daju vatrene sovjetske patriote, jake po svojoj visokoj idejnosti, socijalističkoj svesti, gorde zbog svoje pripadnosti velikom sovjetskom narodu, koji se sa samoodricanjem bore za ostvarenje politike partije i sovjetske države.

Metod socijalističkog realizma izvanredno je sredstvo za uzdizanje i procvat socijalističke nacionalne umetnosti naroda SSSR koja pretstavlja najdragoceniji prilog riznici svetske kulture. »Internacionalizam u umetnosti, — govorio je A. A. Ždanov, — ne rađa se na osnovi umanjenja i osiromašenja nacionalne umetnosti. Naprotiv, internacionalizam se rađa tamo gde cveta nacionalna umetnost. Zaboraviti ovu istinu znači izgubiti rukovodeću liniju, izgubiti svoje lice, postati kosmopolit bez korena... Ne može biti internacionalist u muzici, kao i ni u čemu drugom onaj koji nije pravi patriot svoje otadžbine. Ako u osnovi internacionalizma leži poštovanje drugih naroda, onda je nemoguće biti internacionalist ako se ne poštuje i ne voli svoj sopstveni narod«. Raditi bez odmora za procvat sovjetske umetnosti, za idejno vaspitanje sovjetskih ljudi, patriotska je dužnost sovjetskih umetnika.

Reakcionarni književnici savremenog Zapada na sve načine uveravaju da im je politika tobože tuđa i da služe samo »čistoj« umetnosti.

Pod drečećim senzacionalnim naslovom »Politika vodi književnika skoku u smrt«, kreveljeći se kao pajac, francuski književnik Leon Pol Farg piše:

Krajnje je vreme da se traži konačno odvajanje, potpun raskid između umetnosti i politike. Preobrazimo svoje književno bratstvo. Još više produbimo provaliju koja nas razdvaja, da bismo se mogli posmatrati kao dve zasebne snage (»Le Figaro literer« od 19 aprila 1947 godine).

Naravno, to nije ništa drugo do obično maskiranje buržoaskog piskarala, koji skrivajući se iza lažnih fraza o »potpunoj autonomiji« od politike, ustvari svojom propagandom individualizma i mistike sprovodi politiku svojih gospodara-kapitalista, isključuje društvenu sadržinu iz književnosti i pretvara je u sredstvo za zamagljivanje svesti masa i njihovo kvarenje.

Sovjetski književnici otvoreno izjavljuju da u svome stvaranju polaze od politike sovjetske vlasti i boljševičke partije. U nerazdvojnoj vezi s politikom oni vide jemstvo idejnosti literature, njen visoki moralni nivo, uslov njene bliskosti narodu.

Važna crta socijalističkog realizma, tesno vezana s njegovom komunističkom usmerenošću jeste socijalističkom realizmu svojstveno revolucionarno romantično načelo: sposobnost da se prikaže heroika borbe sovjetskih ljudi za komunizam, sposobnost da se sagleda sutrašnjica na osnovi istinskog poznavanja današnjeg narodnog života. Romantizam nije suprotan životnoj istini, jer crtajući u romantičnim slikama heroiku naše sovjetske svakidašnjice, utvrđujući u romantičnim likovima crte budućeg komunizma, naši književnici ne otstupaju od životne istine, **već prodiru u nju dublje, proširuju je preko granica današnjice.** Ako je u prošlosti čak i za najnaprednije pisce srećna budućnost naroda bila samo mašta bez osnove egzaktnog znanja — revolucionarno-romantična vera sovjetskog književnika u sutrašnjicu svoga naroda osniva se na principima najnaprednije nauke marksizma-lenjinizma.

Majakovski je govorio:

„И мы реалисты,
но не на подножном
корму,
не с мордой, упёршейся вниз, —
мы в новом,
грядущем быту,
помноженном
на электричество
и коммунизм“,[1])

Upravo predviđanje sutrašnjice zasnovano na zaključcima marksističko-lenjinske nauke daje našim najboljim umetnicima reči onu snagu koje ne bi bilo i ne bi moglo biti čak ni u najdarovitijih umetnika dosocijalističke prošlosti.

[1]) I mi smo realisti, ali ne na ispaši, njuške uprte u tlo, — mi smo u novom, budućem življenju, pomnoženom elektrikom i komunizmom.

(Kraj u sledećem broju

Pripreme za konferenciju mladih pisaca Bosne i Hercegovine

Zemaljsko vijeće Narodne omladine, u zajednici sa Udruženjem književnika Bosne i Hercegovine, priprema konferenciju mladih književnika i pisaca-početnika Bosne i Hercegovine koja će se održati 25 i 26 ovog meseca. Konferenciji će prisustvovati oko 100 mladih književnika i pisaca-početnika.

Pored predviđenog referata zemaljskog vijeća Narodne omladine, Mehmed Selimović, književnik, govoriće u ime Udruženja književnika BiH. Zatim će »O liku mladog književnika« govoriti Mladen Čaldarević pretsednik Saveza kulturno prosvjetnih društava BiH. Predviđeno je još nekoliko referata.

Svi književnici BiH koji žive u drugim narodnim republikama biće pozvani na konferenciju, kako bi svojim iskustvom i savetom mogli da pomognu rad mladih književnika, koji s pravom očekuju podršku od svojih starijih drugova.

V. O.—D.

ISPRAVKA

U članku »Ubijanje knjiga«, u poslednjem broju »Književnih novina« zabunom je ispala alinea koja govori o tom kako je američka reakcija pokušala da ubije knjigu pjesnika Don Westa. Alinea glasi:

»Nakon velikog uspjeha knjige progresivnog pjesnika Amerike Don Westa, reakcija je izabrala upravo nevjerojatan način da uništi autora, kad nije mogla uništiti knjigu. West je u jednoj pjesmi opjevao smrt rudara Charlie Lewallena koji je poginuo u borbi sa štrajkbreherima za vrijeme krvavog harlanskog štrajka 1934 godine u državi Kentucky. Međutim, u državi Georgiji našao se čovjek koji slučajno nosi to isto ime. Ku Kluks Klan i Talmadge su odmah stvorili plan da materijalno unište Westa. Po njihovom nagovoru ovaj čovjek je tužio Don Westa sudu i tražio otštetu »za uvredu časti«. Nevjerojatno, ali istinito...«

Naša štampa i poslovanje naše pošte

U velikom preobražaju naše zemlje veliku ulogu odigrala je i igra naša štampana reč, naše novine, knjige, časopisi, udžbenici. Mnogi naši drugovi, junaci iz ilegalnog rada i oslobodilačke borbe dali su živote zato da bi naša štampana reč — koja je raskrinkavala i žigosala neprijatelje naroda, učila, i vaspitala narod za borbu, mobilisala ga, podizala, osvetljavala mu puteve u budućnost — došla u ruke širokih narodnih masa. Borci za slobodu znali su šta znači u borbi naša štampa, šta ona znači za svakog borca, za svakog poštenog čoveka, za našu decu, koja su često, u toku rata, u nedostatku papira, olovke i bukvara, učila da čitaju i da pišu oblikujući slova kamenčićima.

Principe, potvrđene u našem oslobodilačkom ratu, razvija dalje danas naša revolucija. U razvijanju te revolucije, kao i u izgradnji zemlje uopšte, naša štampa igra prvorazrednu ulogu, služeći interesima naroda, pomažući mu u svakodnevnom radu, vaspitavajući ga politički i kulturno, uzdižući u njemu patriotsku svest i idejnost, upoznavajući ga sa onim što je stvorio i osvetljavajući ono što je sve kadar da stvori u budućnosti, upoznavajući ga sa prilikama u svetu i izgrađujući od njega nepomirljivog borca za mir i narodnu demokratiju u svetu.

U velikoj borbi za ostvarenje Petogodišnjeg plana, naša Partija i naša vlada, uz pomoć svih narodnih organizacija, ulažu ogromne napore da stvore materijalnu bazu za puni kulturni procvat, da izvuku iz zaostalosti i neznanja i poslednjeg čoveka naše slobodne zemlje. Ulažu ogromne napore da u svako naše mesto, svako selo i zaselak prodru: bukvar, novine, knjige, časopisi, koji će pomoći formiranju našeg novog čoveka, graditelja socijalizma.

Ti bukvari, novine, knjige, časopisi upućuju se preko naše poštanske mreže, i osoblje koje vrši dušnost otpremanja i rasturanja štampe ispunjava težak i častan zadatak koji mu je poverio narod i njegova vlast. Od pravilnog i brzog funkcionisanja naše pošte zavisi uspešno i blagovremeno izvršavanje niza političkih, ekonomskih i kulturnih zadataka koji stoje danas pred našim narodima, a u čijem rešavanju delotvorno pomaže naša štampa.

Međutim, dugi niz slučajeva, koje smo mogli da proverimo samo u Beogradu, pokazuje da mnogi naši poštanski službenici i poštanske ustanove još nisu shvatili odgovornost i značaj posla koji im je poveren.

Nije potrebno isticati od kolikog je značaja da naši dnevni listovi, koji neposredno pomažu svakom trudbeniku naše zemlje u izvršavanju svakodnevnih i opštenarodnih zadataka i pravilnoj orijentaciji u svakom pravcu, dolaze pravovremeno na teren.

Revizor »Borbe« Dragoljub Ignjatović, iz sela Ripanj-Klenje, nije uopšte primio »Borbu« od 14, 17, 19, 20, 23, i 31 maja ove godine, ma da mu je uredno slana. Marko Umičević, revizor »Borbe« iz Banje Luke, koji prima po 4.000 primeraka »Borbe«, dobio je 8 juna ove godine izjutra 2000 primeraka, uveče 1600, koji su putovali do Zagreba, pa odande vraćeni, a ostalih 400 primeraka iz iste pošiljke uopšte nije primio. Revizori iz Kuršumliske Banje, Novog Pazara, Male Krsne, Nove Crnje i mnogih drugih mesta primaju »Borbu« skoro redovno sa 1 do 2 dana zakašnjenja.

Isti slučaj je sa »Politikom«. Njen revizor u Guči svakog meseca primi 200 do 300 primeraka lista manje. Kosovo Polje, 16 ovog meseca, uopšte nije primilo list, Grdelica ga nije primila 10, Surdulica 29 maja i 12 juna. Sveti Mihajlo-Lokve po nekoliko dana u mesecu ne primi list. Sve to potvrđuju i mesne pošte. Ali u poslednjem slučaju, treba podvući jednu činjenicu: »Politika« je u slučaju Lokve zatražila motrenje od strane pošte. I sve dok je trajalo to motrenje revizor je redovno primao list, ali čim je kontrola prestala, »gubljenje« se ponovilo. »Politika« je tražila ponovno motrenje od Saobraćajne pošte. Kontrola bi morala da sprečava nepravilnosti ne samo privremeno, nego i da otkrije uzroke, kao i štetočine i nesavesne ljude koji se bave takvim poslom.

U selo Ripanj, koje često strada od gubljenja paketa, u toku jednog meseca sedam puta nisu stigli paketi »Glasa« a o njihovoj sudbini nije se ništa doznalo. Paketi »Glasa«, s nalepnicom Mojković—Zavlaka—Valjevo, putovali su ceo mesec dana za Crnu Goru, u Mojkovac.

List graditelja autoputa »Bratstvo—Jedinstvo« dostavljen je pošti Sremska Mitrovica za Glavni štab omladinskih radnih brigada. List je trebalo hitno dostaviti da bi ga dobile neke brigade pri odlasku kako bi iz njega saznale rezultate svojih napora i ponele ga u svoja sela. Štab je urgirao kod izdavačkog preduzeća omladinske i pionirske štampe, koje je odgovorilo da je list ekspedovan. Na kraju se utvrdilo da je list dva dana ležao na pošti u Sremskoj Mitrovici i da ona nije smatrala za potrebno da o tom obavesti Glavni štab.

Štampa za celu prugu Beograd—Skoplje via Kraljevo upućuje se ambulantnom poštom Be-Sk 1. U Velikoj Plani ova pošta treba da izda materijal ambulantnoj pošti Be-Sk 43. Kako ambulantna pošta Be-Sk 1 često zakašnjava, to štampa koju treba da preda na relaciju Velika Plana—Smederevo i Požarevac ostaje u Velikoj Plani za sledeći voz i zakašnjava po 12 do 24 časa. A nije bolji slučaj ni sa pojedinim mestima na celoj toj relaciji, jer ambulantno osoblje ne istovaruje uvek list na određenim mestima, kao što se vidi iz izveštaja revizora iz Kragujevca, Krnjeva, Grdelice i drugih.

Centralna štampa koja se upućuje ambulantnom poštom broj 11 za Hrvatsku i Sloveniju takođe često zakašnjava. Voz broj 6 ne hvata uvek vezu u Zagrebu sa vozom broj 616 i ceo materijal za Sloveniju i neke delove Hrvatske ostaje u Zagrebu i zakašnjava po 12 do 24 časa.

Naš čovek je navikao da voli knjigu, da je poštuje i da se koristi njom. Razvijati tu ljubav jedan je od naših glavnih zadataka.

Naš čovek se knjizi raduje. Nedavno su u Petom rejonu Beograda dodeljene nagrade najboljim aktivistima Narodnog fronta. Između ostalih nagrađena je i jedna starija žena. Njoj nisu dali knjigu nego pohvalnicu. Ona se pobunila. Tražila je knjigu kao nagradu.

— Šta će ti knjiga? Još ne umeš da čitaš! — govorili su joj drugovi.

— Daj knjigu, — uporno je tražila aktivistkinja. — Ja učim! Čitaću.

Stotine hiljada ovakvih ljudi kojima knjiga danas postaje nasušna potreba, kao i milioni onih kojima je to već postala, čeka je širom zemlje.

Ali neki poštanski službenici ne vole knjigu. Paket od 17 knjiga uputila je »Kultura« knjižari »Svjetlost« u Sarajevu. Ali taj paket stigao je toliko upropašćen da knjige, masne i iskidane, nisu više mogle biti upotrebljene.

Događa se da »Kultura« pošalje knjige nekoj knjižari ili preduzeću u unutrašnjosti, a posle izvesnog vremena dobija odgovor da knjižara knjige nije primila. »Kultura« reklamira kod pošte. Nastaje prepiska, slanje poternica i sličnih formulara. Sve traje veoma dugo. I pošta pošalje odgovor posle mesec dana.

Konkretno, jedan primer: paket sa knjigama poslat preduzeću »Granap« u Slavonskoj Požegi vraćen je »Kulturi«, a preduzeće »Granap« nije bilo uopšte obavešteno da mu je pošiljka stigla.

»Kultura«, kao i ostala naša izdavačka preduzeća, uglavnom upućuje svoje knjige uz pouzeće. Adresant isplaćuje vrednost u novcu i podiže paket. Ali dešava se da paket poslat uz pouzeće jednom adresantu stigne sasvim drugom, nezainteresovanom licu ili ustanovi, i to bez pouzeća, što znači bez naplate. Tako je paket poslan Sreskom komitetu u Lazarevcu sa pouzećem od 720 dinara uručen knjižari »Novi dani« u Lazarevcu — bez pouzeća.

Uz paket koji se šalje adresantu istovremeno ide i sprovodnica. Ali paket često stiže bez sprovodnice. Zbog toga biva zadržan na pošti, a adresant kome su knjige namenjene uzalud čeka.

Na sprovodnici postoji klauzula po kojoj adresant mora u roku od tri dana da podigne pošiljku (naravno pretpostavljajući da je obavešten o njenom dolasku). Nesavesni službenik na pošti međutim, iako nije izvestio adresanta, birokratski postupa po klauzuli, i pošto je paket odležao svoja tri dana — vraća ga »Kulturi« ili nekom drugom preduzeću, kao da ga adresant nije hteo podići ili se nije mogao pronaći.

Paketi često putuju mesec do mesec i po dana. Paket broj 13717, poslat knjižari »Kultura« u Beloj Palanci 22 januara 1948, stigao je adresantu tek 2 marta.

Još gore je prošao paket knjiga broj 2170, koji je »Prosveta« uputila 20 aprila 1948 na adresu Štamparsko-knjižarskog preduzeća »Svetlost« u Kragujevcu. Ovaj paket stigao je adresantu 12 juna 1948. Invalidska knjižara u Titogradu do 11 juna ove godine još nije bila primila paket knjiga predan na beogradskoj pošti 1 marta 1948, pod brojem 405. A skoro šest meseci (od oktobra 1947 do 17 aprila 1948) putovali su »Prosvetini« paketi knjiga broj 521, 523, 525, 529 i 530 do knjižare »Novi dani« u Negotinu.

I dok paketi ovako lutaju, između preduzeća i poručioca knjiga vodi se beskrajna prepiska. »Prosveta« je izračunala da od 10 istovremeno predatih paketa, pod brojevima koji idu redom, 9 stigne na vreme a za jednim se mesecima šalju poternice, ponekad i uzaludno.

U doba ekspedicije udžbenika i pojačane knjižarske sezone »Prosveta« upućuje blizu 1000 paketa dnevno. Svi su ovi paketi podjednako dobro pakovani. Ali se ipak dešava da pošta vrati čitavu vreću oštećenih, uprljanih i izgužvanih knjiga bez ikakvog paketskog omota, (samo se po knjigama vidi da su to izdanja »Prosvete«), sa izveštajem da su to knjige iz paketa koji su se rasuli.

Svako izdavačko preduzeće i svaka redakcija često dobijaju pakete i listove natrag sa oznakom — »Nije tražio«. A pretplatnik reklamira da list, odnosno knjigu, nije primio. Uz ono »Nije tražio« nema ničijeg potpisa i potvrde, i prema tome nikakve mogućnosti za proveravanje. Ali ima sigurnih dokaza da je, na primer, prijatelj »Književnih novina, Drag. Gospić iz Sarajeva tražio naš odgovor u vezi sa jednim svojim dopisom, a pismo koje je redakcija 27 aprila uputila drugu Gospiću, s tačnom oznakom adrese, vratilo se redakciji sa »Nije tražio«, s oznakom koja je, kako izgleda, omilila nekim poštanskim službenicima.

Isto se to dogodilo sa pismom koje je »Prosveta« uputila Višoj pedagoškoj školi u Sarajevu. A skoro svakodnevno događa se sa pojedinim listovima koji se upućuju pojedinačno pretplatnicima.

Smatramo da bi pošta mogla da traži od svojih službenika da svoje izjave, kao ova »Nije tražio«, uredno potpišu i odgovaraju za njih.

Dešava se da naša izdavačka preduzeća i redakcije prime ponekad gomilu tuđe pošte, od koje je često svako pismo i pošiljka upućena na drugu adresu. O tome je u više navrata bila obaveštena Direkcija pošta, odeljenje za fahove. Stvar se nije mogla objasniti sličnošću brojevima i blizinom fahova, ali je postalo jasnije zašto pretplatnici listova i knjiga ne primaju uredno pošiljke koje su im upućene i zašto se one gube.

Za preporučene pošiljke, koje naša izdavačka preduzeća dobijaju preko fahova, dostavlja se i spisak sa oznakom adresa i brojeva preporuke. Ti su spiskovi veoma neuredni, često nečitki, a brojevi izmešani i pogrešni, tako da ti spiskovi ne mogu poslužiti kao dokaz da su preduzeća zaista primila odnosne pošiljke. Kod istraživanja po reklamacijama ovo otežava pa i onemogućuje pronalazak preporučenih pisama.

Naravno da se pošta u svom poslovanju bori i sa mnogim objektivnim teškoćama: malim brojem ambulantnih kola, novim kadrom koji još nema dovoljno iskustva, i tako dalje. Pošta broj 2, na primer, (Železnička stanica Beograd), opterećena je velikim brojem pošiljaka. Tačno je da pošta raspolaže malim i nedovoljnim otpremnim prostorijama i slaže pakete jedan na drugi kako stignu. Paketi koji stignu poslednji zatrpaju one koji su ranije stigli, pa se tako otpremaju suprotno redu kojim su stigli.

Da li su te teškoće opravdanje? Možemo li se pomiriti s tim da se tu ništa ne može, da su to »objektivni razlozi«, i pristati da naša štampa ne stiže onamo gde je neophodna? Mi se ne možemo miriti ni s jednom nepravilnošću u proizvodnji, u distribuciji, u ma kojoj oblasti našeg života. A ovde pogotovo ne, jer od širenja i pravilnog stizanja naše štampe zavisi u velikoj meri i naša proizvodnja, i naša distribucija, i naše kulturno uzdizanje, — jer naša štampa vaspitava ljude u duhu koji ih osposobljava da savladaju sve teškoće. Ne samo što se ne možemo pomiriti s tim da pretplatnik ne dobije svoj list, da čitalac ne dobije knjigu koju je tražio, — nego smatramo da novine i knjige treba da stignu tamo gde ih ranije nije bilo, gde ih još nema. Ako jedno selo koje dotle nije primalo štampu dobije ma i jedan primerak naših novina, i te novine pročitaju u selu, — to je jedan uspeh, jedna pobeda, to je važnije od toga hoće li se u velikom gradu rasturiti stotinu primeraka više. To treba da shvate kao pitanje svoje časti svi poštanski službenici, kao i svi revizori štampe i knjiga.

Boljom organizacijom rada, oštrijom kontrolom nad poslovanjem svakog poštanskog službenika, otkrivanjem lenština i kažnjavanjem štetočina, razvijanjem osećanja odgovornosti i moralno-političke svesti kod službenika u čitavom aparatu pošte, svi ovakvi i slični propusti, koji su ustvari štetočinstvo, mogu i moraju biti otklonjeni.

U doba kad se naša preporođena zemlja iz dana u dan preobražava, kad naši trudbenici ulažu sve svoje snage u to da se ostvare materijalni uslovi za puni kulturni život, naš narod s pravom zahteva da pošta u potpunosti ispunjava svoje zadatke, tako važne u opštem sklopu izvršavanja Petogodišnjeg plana privrednog razvitka naše zemlje i izgradnje socijalizma.

Reč je o pitanju važnom kako za kulturni tako i za privredni razvitak naše zemlje. Zato ovom problemu i ovim činjenicama treba da posvete punu pažnju i odgovorni organi našeg Ministarstva pošta.

R. Nj.

BIBLIOGRAFIJA

V. G. Bjeljinski: **Književno-kritički članci.** Izbor članaka velikog ruskog revolucionarnog demokrate i kritičara o delima klasične ruske književnosti, o principima realizma i o ulozi kritike. Izdanje »Kulture«, 1948. Cena 58 dinara.

Maksim Gorki: **Mati.** Roman iz dana revolucije od 1905, klasično delo socijalističkog realizma. Izdanje »Novo pokoljenje«, Zagreb—Beograd, 1948. Cena 85 dinara.

Boljševička partija i sovjetska književnost. Kratak pregled dokumenata. »Biblioteka izabranih članaka i eseja«, sveska 1. Izdanje »Novog pokoljenja«, Zagreb—Beograd, 1947. Cena 19 dinara (broširano) i 29 dinara (uvezano).

Svetozar Marković: **Pevanje i mišljenje. Realnost u poeziji.** Todor Pavlov: **Svetozar Marković.** »Biblioteka izabranih članaka i eseja«, sveska 2. Izdanje »Novog pokoljenja«, Zagreb—Beograd, 1947. Cena 12 dinara.

Vladimir Nazor: **Miti i legende.** Deveta knjiga sabranih dela Vladimira Nazora, koja sadrži »Slavenske legende«, »Pjesmu o narodu hrvatskome«, zbirku »Hrvatski kraljevi«, ciklus soneta »Istarski gradovi« i »Legende o drugu Titu«. Izdanje »Nakladnog zavoda Hrvatske«, Zagreb, 1948. Cena 133 dinara (broširano) i 149 dinara (uvezano).

Ivo Ćipiko: **Pauci.** Roman o osiromašenju i proletarizaciji dalmatinskog sela u periodu prvobitne akumulacije kapitala. Izdanje »Novog pokoljenja«, Zagreb—Beograd, 1948. Cena 25 dinara (broširano) i 33 dinara (uvezano).

Tone Seliškar: **Drugovi.** Pripovijest o partizanskoj vjernosti. Izdanje »Novo pokoljenje«, Zagreb—Beograd, 1948. Cena 58 dinara (broširano) i 70 dinara (uvezano).

Jakov Iljin: **Veliki konvejer.** Knjiga o herojskim pregnućima Boljševičke partije i radničke klase SSSR u savlađivanju jednog od osnovnih zadataka proleterske revolucije — ovladavanje tehnikom. Izdanje »Novog pokoljenja«, Zagreb—Beograd, 1948. Cena 56 dinara (broširano) i 66 dinara (uvezano).

Hauard Fast: **Put slobode.** Roman poznatog američkog naprednog pisca o Secesionom ratu i rasnoj diskriminaciji u Americi. Izdanje »Novog pokoljenja«, Zagreb—Beograd, 1948. Cena 42 dinara (broširano) i 75 dinara (uvezano).

Michal Rusinek: **S barikade u dolinu gladi.** Knjiga o varšavskom ustanku iz godine 1944, o nacističkim logorima gladi i umiranja i o povratku preživelih Poljaka u oslobođenu domovinu. »Slavenski pisci«, izdanje »Nakladnog zavoda Hrvatske«, Zagreb, 1948. Cena 47,50 dinara (broširano) i 80 dinara (uvezano).

UREDNICI:
Jovan Popović i Milan Dedinac

PRETPLATA ZA KNJIŽEVNE NOVINE
Za našu zemlju na 3 meseca 35 dinara, na 6 meseci 70 dinara i na godinu dana 140 dinara.
Za inostranstvo: na 3 meseca 50 dinara, na 6 meseci 100 dinara i na godinu dana 200 dinara.
Broj čekovnog računa 1-9060049
Poštanski fah 617.

Odgovorni urednik: Jovan Popović, Beograd, Francuska, broj 7 — Štamparija »Borba«, Beograd, Dečanska 31.